№ 33 ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 10 — 1908 — ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 10 № 33

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
ՏԷԼԷՖՕՆ № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
ՏԷԼԷՖՕՆ № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-ՐԴ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	„	10 ր.
11	„	„	„
10	„	„	9 ր.
9	„	„	8 ր.
8	„	„	7 ր.
7	„	„	6 ր.
6	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական Մէկ ռուբլի			
Ամերիկա տարեկան		„	6 դօլար
Եւրոպա	„	„	30 ֆրանկ
Պարսկաստան	„	„	10 ռուբլի

Ներսիսեան հայոց հոգևոր դպրոցի հոգաբարձութիւնը պատիւ ունի յայտնել, որ ամսիս 14-ին Վանքի մայր եկեղեցում պատարագից յետոյ կատարվելու է դպրոցիս հիմնադիր երջանկայիշատակ

ՆԵՐՍԷՍ Վ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Այսօր, փետրվարի 10-ին անդամների, կանդիդատների, սրանց ընտանիքների և հիւրերի համար տեղի կունենայ

ԴԻՄԱԿԱՌԱՌԴԷԱ

Դահլիճը կարելի է մտնել՝ զինուորականները մունդիրներով, քաղաքացիները սև զգեստով, իսկ տեղացիները իրանց ազգային տարազներով։ Հիւրերը թոյլատրվում են վճարով. տղամարդիկ՝ 2 ր., կանայք ձրի։ Սկիզբն է ժամը 10-ին երեկոյեան

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Գիրակի, փետրվարի 17-ին
ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ տեղի կունենայ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

1. Կովկասեան բոլոր ազգերի բնորոշ պարերը կը պարեն պարերի ծագման տեղերից յատկապէս հրաւիրված անձեր՝ ազգային հանդերձներով.
2. Ծաղկամարս.
3. Cotillon monstre, պարգևներով.
4. Bataille de serpentine.
5. Տիպական եւ ինճնաւիպ հանդերձների մրցանակաբաշխութիւն. (երեք թանգագին մրցանակ).
6. Պատմական հանդիսաւոր գնացք.
7. Պարեր.
8. Էկրանի վրա ցոյց կը տրվեն հայկական ճարտարապետութեան ամենալաւ յիշատակարանները Անիում։

Դահլիճը ներկայացնելու է Անին, գեղազարդված նկարիչ պ. Ֆէթվաճեանի նախաձեռնութեամբ։

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 9-ին
Տոմսակների գինն է 2 ր. 20 կ.։ Ուսանողներին՝ 1 ր. 10 կ.։
Տոմսակները կարելի է ստանալ պ. Ե. Մատուրեանի խանութում և տ. Մասիսուի կօնդիտերսկում, իսկ պարահանդէսի օրը՝ Արտիստական ընկերութեան կասսայում։
Ընկ. Նախագահ՝
Ալէքսանդր Մելիք-Ազարեանց
(հ. շ. կ.) առ. 5—2

Ծանոթագրութեան
ԱՊԱՍՏԱՐԱՆ
մանկաբարձուհի Ր. Զ. ԿՐԻՆՍԿՈՒ
(Նիկոլաեվսկի փ. տան № 47. հեռ. 646.)
Ծննդկանների ընդունելութիւնը օրվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ։ Հոգատար խնամք և աշտական բժշկական օգնութիւն։ Կան առանձնասենեակներ։ Պայմանները՝ ընդհանուր բաժանմունքում օրական 2 ր., ծննդաբերութիւնը 6 ր.։ Առանձին սենեակի և կանացի հիւանդութիւնների համար ըստ համաձայնութեան։ Ընդունվում են կին հիւանդներ և սոնտուներ ի քննութիւն։ Ամենայն օր ցերեկվայ ժամը $12^1/_2$—$1^1/_2$։
(հ. կ.) առ. 10—9

Կիրակի, փետրվարի 10-ին, Յովհաննեան դպրոցի շէնքում նշանակված է «Թիֆլիսի նահանգի հայերի մէջ օգտակար գիտելիքներ տարածող ընկերութեան» երկրորդ

Ընդհանուր Ժողովը

Ժողովը կը զբաղվի վարչական մարմինների ընտրութեամբ։ Ընկերութիւնը տ. Մուշայիձէից ստացել է երկու զրաղարան։ Ժողովի սկիզբն է առաւօտեան ժամը 12-ին։
(առ.) 2—2

ՓՈՐՁԵՐԻՑ ԱՌԱՋ ԵՒ ՅԵՏՈՅ

«Մշակի» երէկվայ համարում տրված Նոր-Բայազէտի թղթակցութիւնը առիթ է տալիս մեզ նորից վերադառնալու մի խնդրի, որի մասին մենք խօսել ենք անցեալում մի քանի անգամ։

Ահա ինչումն է նա կայանում։

Նոր-Բայազէտի գաւառի ազգաբնակութիւնը, որ առաջիկայ գարնան պէտք է սկսէ իր երկրագործական աշխատանքները, երկու միջոց ունի իր արտերը սերմանելու համար—կամ գործածել տեղական սերմացու և կամ ձեռք բերել նրան հեռու տեղերից։

Մենք պաշտպանել ենք տեղական սերմացու գործածելու առաջարկը։

Եւ կարեւոր ենք համարում անել լրացուցիչ նկատողութիւններ։

Ինչպէս յայտնի է, Նոր-Բայազէտի գաւառապետ Ղորղանեանը պաշտօնապէս դիմել էր այդ խնդրի պարզաբանութեան համար կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեանը, որը և տուեց իր պատասխանը համանման մեր յայտնած կարծիքին։

Թիֆլիս հաւաքված հայ պատգամաւորները, որոնց թւում և Նոր-Բայազէտի յաջորդ Խորէն վարդապետը, հացի մատակարարութեան խնդրի հետ միասին դրել էին և սերմացուի խնդիրը։ Պատգամաւորութիւնը քննութեան առաւ այդ խնդիրը և նրա զեկուցագրի մէջ ընդգծված է այն տեսակէտը, որ սերմացուն պէտք է հայթայթվի տեղական պաշարներից։

Մենք պաշտպանեցինք նոյն տեսակէտը նաև պաշտօնական այն խորհրդակցութեան մէջ, որ հրաւիրված էր Փոխարքայի դիւանատանը հայ պատգամաւորութեան զեկուցագրի քննութեան համար։

Սերմացուն տեղական պաշարներից—ահա այդ էր ձեակերպութիւնը գործնական ձեռնարկութիւնների համար առաջիկայում։

Դա տեսական, հանրային, մշտական մի սկզբունք չէ։ Ոչ։ Դա միայն ներկայ պայմանների շրջանում թելադրված մի գործնական ձեակերպութիւն է։

Այո, միայն ներկայ պայմանների շրջանում։

Իսկ ընդհանրապէս ոչ միայն թոյլատրելի է ուրիշ տեղերից սերմացու ձեռք բերելը, այլ և անհրաժեշտ է, պարտաւորական է և հրամայողական է այդ անելը։

Եթէ մենք այսօր մերժում ենք Ռուսաստանից բերած սերմացուն Նոր-Բայազէտի կամ Շուշու և Զանգեզուրի համար, այդ այն պատճառով չէ, որ Ռուսաստանի սերմացուն չէ կարող օգտաւէտ լինել մեր երկրի համար։ Ոչ։ Այլ այն պատճառով, որ մենք դեռ փորձեր չենք արել այդ սերմացուի վերաբերութեամբ և չը գիտենք թէ Ռուսաստանի որ նահանգի հացահատիկն է յարմար մեր երկրի որ շրջանի համար։

Կարող է պատահել, որ Ռուսաստանից բերած սերմացուի նմոյշը չէ համապատասխանում Նոր-Բայազէտի կլիմայական և տնտեսավարական պայմաններին։ Եւ մենք գիտենք դէպքեր, երբ բերովի սերմը տուել է սկզբում առատ կանաչ գեղեցիկ ծղոն, բայց անկարող է եղել հասցնել հասկերը։ Գիտենք դէպքեր, որ սերմացուն ծլել կանաչել է, բայց մի երկու շաբաթից յետոյ փչացել։

Ի հարկէ, պատահաբար, կարող է բերովի սերմացուն և շատ լաւ դուրս գալ, գեղեցիկ կերպով զարգանալ և առատ հունձ տալ, բայց բաղդաւոր դիպուածի յոյսով չէ կարելի վստահանալ փորձեր անելու հաղարաւոր դեսեատինների վրա և վտանգի ենթարկել երկրագործի աշխատանքի արդիւնքները։

Ինչպէս յայտնի է, սերմացուի համար նշանակված հացահատիկը չը պէտք է շատ հին լինի և ենթարկված լինի ձախորդ ազդեցութիւնների։ Այդ պատճառով Ռուսաստանում և Եւրոպայում երկրագործը աշխատում է սերմացուն ձեռք բերել յայտնի անձից և որոշ տեղից, վստահ լինելով անձի վրա, որ նա կը տայ անարատ սերմացու, և ճանաչելով տեղը, որը ունի իրրև լաւ տնտեսութեան հռչակ կամ անուն։

Մեր երկրի սերմացուն շատ տեղ փչացել է, մանրացել, նիհարացել և այլասեռվել։ Այդ այդպէս է։ Նրան պէտք է բարելաւել և բարեփոխել։

Բայց փորձերը չէ կարելի մի անգամից կատարել ամբողջ ժողովրդի գլխին։

Նախ պէտք է մասնաւոր կերպով փորձեր անել և յետոյ, երբ նրանք բարերար հետևանքներ կը տան, այն ժամանակ նրանց ընդարձակել և տարածել մեծ շրջանների վրա։

Ուստի մեր խորհուրդն է՝ սերմացուն գլխաւորապէս վերցնել տեղական հացահատիկներից և նրանցով սերմանել արտերը. իսկ եթէ ցանկութիւն կայ Ռուսաստանի հացահատիկներն էլ մտցնել մեր երկրում, այն ժամանակ սերմանել նրանցով միայն սահմանափակ փոքրիկ շերտեր փորձի համար։ Միևնոյն ժամանակ առանձին ուշք դարձնել բերովի հացահատիկների մաքրութեան վրա, որպէսզի բերովի հացահատիկների հետ միասին չը տարածենք մեր արտերում նաև նոր որոմներ։

Մի երկու տարուց յետոյ, երբ կը պարզվեն փորձերի հետևանքները, այն ժամանակ կարելի կը լինի աւելի համարձակ և վստահ կերպով մտցնել նոր լաւ սերմացուներ մեր գիւղական տնտեսութեան մէջ։

Դա հերթի և ժամանակի խնդիր է։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգից պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ ոչ մի պատերազմ չէ լինելու Թիւրքիայի և Ռուսաստանի միջև։

Այդ պաշտօնական հաղորդագրութիւնը մենք կը տանք երեքշաբթի օրը։

Անգլիական պարլամենտը սկսել է դարձեալ զբաղվել հայոց հարցով։ Փետրվարի 6-ի (ն. տ.) նիստում համայնքների ժողովի անդամ Դուչ հարցապնդում է արել թատանված հայ գիւղերի մասին, որին պատասխանել է արտաքին գործերի մինիստր սրը Է. Գրէյ հետևեալը.

«Ամբողջ Հայաստանի դրութիւնը գրաւում է այժմ մեր կառավարութեան ուշադրութիւնը և սրը Մ. Օ'Գոնոր (Կ. Պօլսի անգլիական դեսպանը) լուրջ առաջադրութիւններ է արել այս մասին Բ. Դրան»։

—

Պարիզում հրատարակվող «Pro Arménia» լրագրի վերջին համարում, փետրվարի 5-ին, տպված են հետևեալ տեղեկութիւնները.

Էրզրում, 8 դեկտեմբերի

Քաղաքական բանտարկեալները, որոնց թիւը հասնում 170-ի և որոնց մէջ կայ և մի ռուս, դատապարտված են գանակոծութեան։ Մինչև այսօր ոչ մի կանոնաւոր հարցաքննութիւն չէ եկել. բանտարկեալներից մինը ծեծից մահվան վիճակի է հասել։

Էրզրում, 14 դեկտեմբերի

Սեղրակը մեռաւ հարուածների տակ, բանտում։

Այդ առիթով մօտ 200 թիւրք կանայք գանգատներ տուին եւրոպական հիւպատոսներին, բանտարկեալներին հասցրած տանջանքների մասին։

Կ. Պօլիս, 25 յունվարի

Էրզրումի մէջ ձերբակալված երիտասարդ թիւրքերի դէմ յարուցված դատը սկսվեց այսօր։

Ալաշկերտից հաղորդում են, որ հարիւրաւոր գաղթականներ՝ հասած Ապահունիքից և Բզնունիքից՝ թափառում են մերկ և քաղցած՝ Ալաշկերտում։ Պատերազմի պատրաստութիւնները շարունակվում են. Համաղ գիւղում 500 զինուորներ ապրում են գիւղացիների հաշւին։ Կառավարիչը գրաւում է բոլոր ձիերը պաշարի և մթերքի փոխադրութեան համար։ Հետևանքն այն է, որ այլևս Էրզրումից ապրանք չէ ստացվում և կեանքը շատ թանգացել է։

—

Գեներալ Սեսսսկի դատավճիռը

Փետրվարի 7-ին գլխաւոր զինուորական դատարանը կարդաց հետևեալ դատավճիռը.

Սեսսսկին դատապարտված է մահվան պատժի, բայց առանց իրաւունքներից զրկվելու։ Ուշադրութեան առնելով այն հանգամանքը, որ նրա իշխանութեան տակ գտնվող բերդապահ զօրքը միշտ յամառօրէն դիմադրել է թշնամուն, միւս կողմից ուշադրութեան առնելով նրա անձնական բարոյութիւնը, դատարանը որոշեց միջնորդել Թագաւոր Կայսրի առաջ, որ նրա մահվան պատիժը փոխարինվի տասնամեայ բանտարկութիւնով։

Գեներալ Ֆոկին որոշվեց յանդիմանութիւն կարդալ։ Ռէյսը և Սոիրնօվը արդարացան։

Մեղադրեալները իրանց դատավճիռը լսեցին բոլորովին հանդիստ։ («Կ.»)

—

Պետերբուրգ, 7 փետրվարի

Օդեսայից հաղորդում են, որ այնտեղ յուզված տրամադրութիւն է տիրում Բօլղարիայում մօբիլիզացիա նշանակելու առիթով։

—

Հոկտեմբերիանները հերթից վերցրին իրանց հարցապնդումը թիւրքական բարդութիւնների մասին, որ մտցրել էին Պետական Դուման։

—

Աջակողմեանները մտադիր են Պետական Դումայում հարց յարուցել տէրրորը դատապարտելու մասին և առաջարկել՝ քննել յեղափոխականների զոհերին վարձատրելու նախագիծը։

Սօցիալ-դեմօկրատները իրանց հերթին պատրաստում են պատասխանառաջարկ՝ պատժիչ զօրամասերի զոհերին օգնելու մասին։ («Կ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻԻԶԲԱՇԵԱՆԻ ՈՐԴՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երէկ, փետրվարի 9-ին, առաւօտեան ժամը 6-ին, մերադրձաւ տուն Դաւիթ Իզբաշեանցի անդրանիկ որդի Բօղդանը, որ յունվարի 14-ին գերի էր տարված շանտաժիստների ձեռքով։

Գերի պատանի Իզբաշեանը զտնվում է եղել քաղաքից դուրս մի գիւղում, որտեղ պահում են եղել գերուները սպասելով փրկանքի։

Իզբաշեանին գերի վերցնողները սպասում են եղել նրան յունվարի 14-ի երեկոյեան այն տան առաջ, ուր նա հիւր է գնացած եղել։ Երբ որ պատանին դուրս է գալիս և նստում է կառք, նրան շրջապատում են մի քանի հոգի և տանում քաղաքից դուրս։ Պատանին փորձում է աղաղակել, բայց նրա բերանը փակում են։ Աղաղակ լսողներ եղել են երկու անձ, բայց փողոցում ձիւնի պատճառով շատ քիչ մարդիկ են եղել, որոնք կարողանային աղաղակին օգնութեան գալ։

Իզբաշեանը երկար ժամանակ սպասելուց յետոյ միայն փետրվարի 8-ին է տեղեկանում, որ նա կարող է ազատվել։

Տեղական լրագիրներից մէկում («Кавказъ») հրատարակված էր մի լուր, որ իբր թէ պատանի Իզբաշեանը ինքը նպաստել է իր գերութեան։ Դա աններելի մի զրպարտութիւն է։

Իզբաշեանի գերութեան պատճառով կասկածի են ենթարկվում շատ մարդիկ հասարակութեան զանազան խաւերից։ Մենք զգուշանում ենք պատող լուրերը կրկնելուց և անուններ յիշատակելուց։

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդենք, երբ ստուգված կը լինեն փաստերը, կամ երբ վաւերացված կը լինեն պաշտօնապէս։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Յիշողութիւններ)

Ш *)

1895-ի ամառը ես շրջագայում էի Թիւրքիայի ծովեզերեայ քաղաքները, զուտ առևտրական նպատակով, և օգոստոս ամսին Զիւռնիայից դարձայ Կ. Պօլիս։ Այդտեղ ես իմացայ, որ Արփիարը մի քանի ուրիշ ընկերների հետ իրրև գործօն հնչակեան յեղափոխականների բանտարկվել և ապա բանտից արձակվել էր։ Նրա ազատման մասին զանազան կողմերից անհաճոյ լուրեր էին հաղորդում ինձ։ Մինչև այն ժամանակ՝ Արփիարի հետ յեղափոխական գործի մասին ոչ մի խօսակցութիւն չէի ունեցել, որովհետև նրան յայտնի էր իմ չեզոք լինելը։ Այն ժամանակ թիւրքաց ոստիկանութեան մինիստրը խորամանկ Նազըմ-բէյն էր (որ շուտով փաշա դարձաւ)։ Այս ազուէսը այնպիսի քաղաքականութեան էր հետևում, որ աշխատում էր հայ յեղափոխականներին միշտ ունենալ իր ձեռքի տակ և նրանցից շատերին ազատ էր թողել բանտից պօլիցիական հսկողութեան տակ։ Այս ազատված յեղափոխականները իբր թէ մեղայական էին տուել, զղջացել էին իրանց արարմունքի վրա, որքան ինձ պատմում էին։ Նազըմ-բէյ անշուշտ հաւոզված չէր թէ սրանք այնուհետև հակայեղափոխական ընթացք պիտի ունենային, բայց նա իր անհամար լրտեսների միջոցով տեղեկութիւններ էր ստանում նրանց շրջանի և գործունէութեան մասին։ Այդ բաւական չէ, այդ յեղափոխական շէֆերը պարտաւորված էին որոշ ժամանակ գնալ ներկայանալ ոստիկանութեան մինիստրին, ցոյց տալու համար իբր թէ իրանք քաղաքումն են։ Այս հանգամանքը միւս կողմից արդիւք չէր լինում, որ միևնոյն յեղափոխականները գաղտնի պատրաստութիւնների մասնէին մի մեծ ցոյց կազմակերպելու Կ. Պօլսում։ Նրանց մեծագոյն մասը շարունակում էր ապել անկեղծ և համոզված յեղափոխականներ։ Նրանք շատ անգամ հաւաքվում էին Café splendide սրճարանում, ուր հաճեմատաբար աւելի ազատ էին զգում իրանց։ Երբէք չեմ մոռանայ, ինչ որ պատահեց այդտեղ մի երեկոյ։ Ես իմ ճաշը (Կ. Պօլսում ճաշում են, ըստ եւրոպական սովորութեան, երեկոյեան ժամը 8—9-ին) նոր էի վերջացրել, երբ ներս մտաւ հնչակեանների մի շէֆը, որ սովորութիւն ունէր գալ այդտեղ, կօնեակով սուրճ խմել և անգլիական լրագիր կարդալ։ Այս անձը, ոչ պօլսեցի, նոյնպէս բանտարկված և արձակված էր և լինում էր կանոնաւորապէս Նազըմ-բէյի մօտ, ըստ իր սեփական խոստովանութեան։ Բացի նրանից կային այն-

*) Տես «Մշակ» № 31.

տեղ և մի քանի ուրիշներ, Արփիար և այլն։ Մենք խօսում էինք կողմնակի հարցերի մասին։ Յանկարծ մի իրարանցում ընկաւ նրանց մէջ. լուր բերին փողոցից, թէ դուրսը գաղտնի ոստիկանները վխտում են և սրճարանից դուրս եկողներին ուշադրութեամբ հետևում են։ Ցերբակալման երկիւղը տիրեց նրանց վրա և մի առ մի սկսեցին այս ու այն կողմից հեռանալ։ Ցիշեալ պարոնը, որի անունը իրաւունք չունեմ տալու, քանի որ նա կենդանի է, մի ծալած թղթի կտոր տուեց ինձ, խնդրելով որ պահեմ մօտս, որպէսզի, եթէ դուրս գալիս նրան ձերբակալեն, այդ թուղթը չընկնի ոստիկանութեան ձեռքը, իսկ իմ վրա կասկածել չէին կարող, որովհետև յայտնի առևտրական տան ներկայացուցիչ էի, ռուսահպատակ և վերջապէս իբրև յեղափոխական չէի ճանաչուած։ Վերջին այդ թուղթը. նրանք բոլորը քաշվեցին-հեռացան և ես ուշ ժամանակ միայն մի հերօպացի ծանօթի հետ սովորական եղանակով դուրս եկայ դռնից։ Միայն թէ զգուշութեան համար, այն գիշեր չը գնացի իմ ընակարանս, այլ մտայ մի հերօպական հիւրանոց։ Հետևեալ օրը պատահեցի այն պարոնին, որ ազատ էր մնացել, և վերադարձրի իրան իր կնքած թղթի կտորը։ Նա բացաւ և կարդաց բովանդակութիւնը։ Թուղթը մի վկայագիր էր, ստանուն, թէ նրա տէրը Կ. Պոլսի Հնչակեան կազմակերպութեան գլխաւորն է...։ Կ. Պոլսի ցոյցից յետոյ այդ պարոնները բոլորն էլ գաղտնապէս հեռացան Կ. Պոլսից։

Ինչպէս անգլիական դեսպանն այն ժամանակ հաղորդել է իր կառավարութեան, թիւրք ոստիկանութիւնը շատ լաւ տեղեակ է եղել պատրաստված ցոյցի մասին, և այդ պատճառով էլ ցոյցի օրը, սեպտեմբերի 18/30-ին (1895), զինված սոֆթաներ և քիւրդեր անժիջապէս դուրս են վազել փողոց և յարձակվել հայերի վրա։

Կ. Պոլսի ցոյցից 10 օր առաջ, ես իմ գործերս արդէն վերջացրած լինելով դուրս եկայ այնտեղից դէպի Բաթում և Թիֆլիս։

Արփիար անկասկած շատ մեծ մասնակցութիւն ունէր այդ ցոյցի պատրաստութեան մէջ։ Բայց թէ որքան նրա մէջ բրդոքակցի պարտականութիւնը գերիշխող էր, երևում է հետևեալ փաստից։ Ցոյցից միայն մի քանի or յետոյ ես ստանում եմ նրանից մի մանրամասն թղթակցութիւն, որ նա գրել է ցոյցից մի քանի or առաջ, որտեղ մանրամասն նկարագրում էր ցոյցը իբրև արդէն տեղի ունեցած և խնդրում էր, որ ես այդ թղթակցութիւնը յանձնեմ «Մշակի» խմբագրութեան անմիջապէս, երբ հեռագիր ստացվի, թէ ցոյցը տեղի է ունեցել, որպէս զի «Մշակը» ամենից առաջ հնարաւորութիւն ունենայ հրատարակել նրա մանրամանութիւնները...։ Նա իր մասնաւոր նամակում ինձ հաւատացնում էր, թէ կարող եմ վստահ լինել, որ ճիշտ այնպէս է կատարվելու ամէն ինչ, ինչպէս ինքն է վաղօրօք նկարագրել։ Միևնոյն ժամանակ նա անհրաժեշտ էր համարում, որ ամենքը գիտենան թէ այդ ցոյցը կազմակերպել են հնչակեանները և ոչ թէ այլ կուսակցութեան մարդիկ...

Դժբաղդ ցոյց, որ ոչ միայն առիթ տուաւ Կ. Պոլսի առաջին կոտորածին, այլ ազդանշան եղաւ գաւառների ընդհանուր կոտորածներին, ինչպէս այդ շատ որոշ կերպով վկայում են անգլիական կապոյտ գրքերում գտնված դոկումենտները...

Սեպտեմբեր 18-ի ցոյցի օրը և հետևեալ օրերը բաղմաթիւ հայեր սպանվեցին, մասնաւոր խանութներում (քարվանսարայներում) ընակվող գաւառացիներից, և ահագին թւով ժողովուրդ էլ ապաստարան գտաւ հայոց եկեղեցիներում։ Հնչակեան շէֆերը նոյնպէս ապաստանել էին եկեղեցի։ Նրանց մէջ էր և Արփիար։ Թիւրք զօրքն և ոստիկանութիւնը պաշարել էին այդ եկեղեցիները և ով գիտէ ինչ վախճան կունենար գործը, եթէ դեսպանները չը միջամտէին նրանց ապահովութեան համար։ Ռուսական, ֆրանսիական և անգլիական դեսպանատների թարգմանները շարունակ մի եկեղեցուց միւս եկեղեցի էին գնում բանակցելու համար հայերի և թիւրք կառավարութեան հետ։ Թարգմանների հետ յանուն ապաստանվածների խօսում էին հնչակեանները։ այդ խօսողների մէջն էր և Արփիար։ Մայր եկեղեցում, երբ ռուսաց դեսպանի թարգման Մաքսիմով դիմում էր հայերին, նրան պատասխանում էին,—ասում են պաշտօնական թղթերը,—ռուսահայեր, ռուսերէն լեզուով։ Վերջիվերջոյ թարգմանները համոզում են ապաստանվածներին, և 42 օր փակված մնալուց յետոյ նրանք հեռանում են եկեղեցիներից և տպահով կերպով, դեսպանական հովանաւորութեան շնորհիւ, վերադառնում են իրանց տները։ Դրանից քիչ յետոյ թէ Արփիար և թէ շատերն, իրանց այլ ևս անպահով զգալով թիւրք ոստիկանութեան կողմից Կ. Պոլսում, թողնում հեռանում են գաղտագողի զանազան երկիրներ։

Այնուհետև ես այլ ևս առիթ չեմ ունեցել ոչ անձամբ պատահելու Արփիարին և ոչ էլ թղթակցել եմ նրա հետ։

Ինչպիսի էր Արփիար իբրև յեղափոխական—այդ մասին ի հարկէ կարելի է գտնել միայն այն ժամանակ, երբ ուելի ժամանակ կերպով երևան հանվի նրա գործունէութիւնը այդ ասպարիզում։ Յամենայն դէպս, վստահօրէն կարելի է ասել, որ նա անհամեմատ աւելի օգուտ տուած կը լինէր հայ ժողովրդին, եթէ նա միայն միայն գրական շրջանում, ուր նրա ընդունակութիւնը և նոյնիսկ հեղինակութիւնը կասկածի ներքև չէ...

Սարուխան

ԱՐՓԻԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—

Թիֆլիս, 7 փետրվարի

Արդար բարկութեամբ լցված՝ ես ևս բողոքում եմ այն անգութ ձեռքի դէմ, որ կարձեց մարքի բեղմնաւոր մշակ Արփիար Արփիարեանի կեանքը։ Օ՜ դուք կարճամիտներ և մարքի սպանիչներ, մի՞թէ չը գիտէք, որ այդպիսով չէք կարող խեղդել ազգային յարաճուն բողոքը, որ այժմ նման է առասպելական հաղարգլխեան հիդրայի, որի գլուխներն ինչքան էլ կտրէք, նրանց տեղ նորերն են բուսնելու։

Սպանեցէք... նորերը կը կանգնեն նրանց տեղ. դուք կը մեռցնէք մարմինը, բայց չէք կարող մեռցնել միտքը, մարդկային արդար բողոքը։

Հալածել՝ կը նշանակի տարածել. դուք լաւ հասկացէք պատմական այդ ճշմարտութիւնը։

Բայց այստեղ յարմար է մի նոր սիլլոգիզմ. «Մարդկային միտքն ստեղծել է զէնքը. այժմ զէնքը սպանում է միտքը. բայց կը դայ ժամանակ, երբ միտքը կոչնչացնի զէնքը»։

Օ՜ եղկելի ազգ, որ դեռ կուլտուրական ես յորջորջվում. քանից դուրս է գալիս, որ մեր բարքերի վրա ոչ դպրոցն է ազդում, ոչ բեմը և ոչ գրականութիւնը։

Սա ինչ վայրենութիւն է։

Խ. Բաբայեան

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

Կաթողիկոսական թեկնածուների ծրագիրը

Թէպէտև մեր եկեղեցու գլուխը ընտրվել ու ընտրվում է համայն հայ լուսաւորչական ազգից, բայց քիչ անգամ ազգը գոհ է մնացել իր կողմից ընտրված հայրապետի գործունէութիւնից։ Նոյնիսկ այնպիսի համազգային և միաձայն ընտրութիւն, որպիսին էր Խրիմեան Հայրիկինը, չարդարացրեց ազգի ակնկալութիւնները։

Ինչո՞ւմ է կայանում պատճառը։

Մեր կարծիքով պատճառը կրկին է. մինը՝ որ ընտրողները չեն ճանաչում թեկնածուին. միւսը՝ որ ընտրողները չեն գիտակցում իրանց կոչման լրջութիւնը, այլ առաջնորդվում են կուսակցական դրդումներով։

Չեն ճանաչում թեկնածուին, և ինչպէս ճանաչել թեկնածուին, երբ մանաւանդ չէ լինում անաչառ, անկողմնապահ քննադատութիւն, չը կան նոյն իսկ թեկնածուի արժանիքները կշռադատելու կըշռաքարեր այն պահանջների համեմատութեամբ, որ պահանջում է մեր եկեղեցին իր արդեան կենդանի հոգով և՛ քաղաքական պայմաններով և՛ պատմական ընթացքով և՛ ժամանակի հետ հոլովվող յատկութիւններով։

Քննադատութիւնները, կենսագրութիւնները և գործունէութեան նկարագրութիւնները մեր մամուլի մէջ շաղախված են կուսակցական գոյներով, միտումներով ու նըպատակներով։ Սրա վրա եթէ աւելացնենք և այն հանգամանքը, որ հայութեան քաղաքականօրէն և աշխարհագրօրէն միմեանցից բաժանված հատուածները չունեն միմեանց և իրանց գործիչների վրա բաւականաչափ տեղեկութիւններ,—շատ հասկանալի կը դառնան մեր վերև ասածները։ Իսկ եթէ աւելացնենք, որ վերջերս էլ ամօթ ու անժամանակակից է համարվում հոգևորականների, եկեղեցականների մասին գրելը,—էլ պակաս տեղ չի մնայ։

Միւս կողմից—ասացինք—ընտրողները չեն գիտակցում իրանց կոչման լրջութիւնը։ Նրանք ընտրում են՝ որոնց վրա ժամանակ է անում իրանց կուսակցութեան հրամանատարը, կամ խեղճ ու կրակ «ժողովրդի» անունից, «ազգի» անունից այս ու այն խմբակցութեան ամենատեսակ ձևերով ու գոյներով արտայայտված պահանջը։

Արդ՝ այս ամենն այսպէս լինելուց յետոյ արդեօք հնարաւոր է լուրջ ընտրութիւն։ Արդեօք հասկանալի չէ՞ դառնում նոյնիսկ բուռն ոգևորութեամբ ընտրողների հիասթափութիւնը կարճ ժամանակից յետոյ։

Այսօր ևս մենք կանգնած ենք այս երկու տարաբաղդ արգելութիւնների առաջ նոր կաթողիկոս ընտրելու մեր ժամանակամիջոցում։

Ի՞նչ միջոցներով կարող ենք լաւ և անվրէպ կերպով ճանաչել կաթողիկոսական թեկնածուներին և ի՞նչպէս կարող ենք առանց ճնշումների, սպառնալիքների ու մասսայական կեղծ ու պատիր գրոհների կատարել ընտրութիւնը։

Վերջին պարագայի մասին թողնելով մի այլ անգամ խօսելու, այժմ իմ կողմից թեկնածուներին ճանաչելու և գնահատելու ուղիղ միջոցներից միմը կառաջարկէի՝ ճանաչել թեկնածուների իրանց ուղղութեան ու գործունէութեան բացարձակ ծրագրերի հրապարակ հանելը։ Մի միջոց, որ ընդունված ու մտած է գործադրութեան մէջ բոլոր այն քաղաքակրթված ու լուսաւորված աշխարհներում, ուր թագաւորում է ազատ ընտրողական սիստեմը։

Այս առաջարկութիւնն իր նորութեամբ առաջին նուագում խորթ և օտարոտի կը թուայ մանաւանդ մեր հոգևոր հայրերին ու եղբայրներին, որոնք սրտի բաբախիւնով ըղձալով հանդերձ բաղմել հայրապետական գահի վրա, կուզէին չուզողի, հրաժարվողի, բայց զօռով ընտրվածի պայմաններում լինել ու մնալ։ Սակայն երբ մի փոքր ուղիղ մտածենք, կը տեսնենք որ այս միջոցը շատ նպատակայարմար է։ Մէկը, որ զգում է իր մէջ կոչում, այժ, ընդունակութիւն եկեղեցու պետը լինելու, նա պարտաւոր է ինքն իր թեկնածութիւնն առաջարկել ժողովին վստահութեամբ և անկեղծութեամբ։ Նա հրապարակ է հանում իրան ընտրող ժողովրդի առաջ իր անձնական հայեացքներն ու հասկացողութիւնները կաթողիկոսական բարձր պաշտօնի նկատմամբ։ Նա պարզ մեկնում է իր ծրագիրը թէ ինչպէս պիտի գործի, ինչ նորութիւններ կամ վերանորոգութիւններ կը կամենայ մտցնել մեր եկեղեցական նուիրապետութեան հոգևոր, կրթական, տնտեսական, դատաստանական ու վարչական ասպարէզների ու ճիւղերի մէջ։ Մեր կեանքը առաջ է բերել այլ և այլ քաղաքական խմբակցութիւններ, որոնք ծրագրով թէև եկեղեցի չեն ճանաչում, բայց իրօք ու խկութեամբ ժանակցում են եկեղեցական ամէն տեսակ ժողովների, խնդիրների լուծման մէջ, պաշտօնեներ են ընդունում, տոն են տալիս և այլն։ Անհրաժեշտ է, ու վաղօրօք եկեղեցու պետը ընտրվելուց առաջ իր պաշտօնավարական հաւատի և ուղղութեան ծրագիրը հրապարակ հանի, որոշի իր բռնելիք դիրքը այլ և այլ հասատատութիւնների, խմբակցութիւնների, կազմակերպութիւնների և յարուցված հարցերի նկատմամբ։ Ընտրող ժողովուրդը որ թեկնածուի ծրագիրը կը հաւանի, այն թեկնածուն էլ կը բազմի հայրապետական գահի վրա և կընթանա՝ իր վաղօրօք հրապարակ հանած և ազգի ընտրողների կողմից հաւանութիւնն ու հաստատութեան արժանացած ընթացքով, ծրագրով և ուղղութեամբ։

Այս եղանակը օգտաւէտ է թէ ընտրվողի համար և թէ ընտրողների համար։ Պարզութիւն և շիտակութիւն—ահա այն ամենաանհրաժեշտ պայմանները, որ պիտի ունենան միմեանց վերաբերութեամբ ընտրողներն ու ընտրվողները ի սէր և ի պայծառութիւն ազգային մեր եկեղեցու։ Թող թեկնածուն, ընտրվողը վաղօրօք յայտարարի թէ ազգային եկեղեցի ասելով ինչ է հասկանում, թէ այդ եկեղեցին ժամանակակից ինչով և հոգով կենդանացնելու համար ինչ ու ինչ միջոցներ պիտի գործ դնի, թէ եկեղեցու գլուխ ասելով որպիսի կապ-յարաբերութիւններ պիտի ունենայ իրան ընտրող ժողովրդի հետ, թէ որպիսի կառավարութիւն ու տնտեսութիւն պիտի մտցնի մեր եկեղեցական կալուածների շահագործութեան ու եկամուտների գործադրութեան մէջ և այլն և այլն։ Ամէն մի ընտրելի իր իբրև կաթողիկոս գործելու ծրագիրը պարզուց յետոյ՝ կը սպասի ազգի քուէների վճռին և ըստ այնմ կընթանայ։ Նախ իրաւ լաւ հասկանալ, ապա՝ զորձի կենալ։

Ժամանակ է դէն ձգելու կեղծ համեստութիւնը։

Մեսրոպ ա. ք. Մելիան

Բաթում

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Կովկասեան զինուորական-նահանգական դատարանը, քննելով Սաչխէրի գիւղում հինգ հրէաների ձեռքով կատարված յարձակման գործը, մեղաւոր ճանաչեց հինգին էլ և դատապարտեց ժահվան պատժի կախաղանի միջոցով։

—

Քութայիսի բանտում ոստիկանական հրամանատարութեան տակ ներկայումս գտնվում են 13 հոգի, որոնց կովկասեան զինուորական նահանգական դատարանը դատապարտել է մահվան պատժի զանազան սպանութիւնների, կողոպուտների և այլ յանցանքներ գործելու համար։ Բոլոր դատապարտվածները զինուորական գլխաւոր դատարանի անունով վճռաջինջ բողոքագիր են ներկայացրել։

ՉԻՎԱՆՇԻՐԻ ԼԵՌՆԱԲՆԱԿՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԻՑ

—

Առաջաձոր, 20 յունվարի

Չիվանշիրի լեռնավայրերից (Խաչէն և Թարթար հովիտներից) միայն Առաջաձոր գիւղումն էր կորեկ ծախվում, ջուալը (7 պուդ) 9 ր. 50 կ., այն էլ օրերս վերջացաւ։ Բացի այդ՝ Առաջաձորում ծախվում էր ցորեն, ջուալը (դարձեալ 7 պուդ հաշուած) 15 ռուբլի, որը դարձեալ վերջացած է։ Լեռնականները միջոց չունէին աշնանը ուրիշ տեղերից այնքան հաց գնելու, որպէսզի բաւականանար մինչև հունձը։ Խաչէնի հովտի առաջաձորցիները մի խընդրագրով դիմեցին Բաքուում գտնվող առաջաձորցի երիտասարդներին, որպէսզի վերջիններս Ռուսաստանի ալիւր հասցնեն իրանց, առանց աշխատանքի։ Ցիշեալ երիտասարդները փող խնդրելով ունևորներից, 150 ները փող խնդրելով ունևորներից, 150 տոպրակ (տոպրակը 5 պուդից հաշուած) ալիւր են ուղարկել մօտ 350 տուն ունեցող Առաջաձոր գիւղի բնակիչների համար, որպէսզի վերջիններս այդ ալիւրի գինը (առանց օգուտի կամ աշխատանքի) ուղարկեն միևնոյն երիտասարդներին, նորից ալիւր ուղարկելու։ Այդ ալիւրի ամէն մի ժիշօկը գիւղացիների վրա նստում է 11 ր. 50 կ։ Ալիւրը թանգացնողը քրէէներն են։ Քրէէ է վճարված Բաքուից մինչև Եւլախ, Եւլախից մինչև Ասկերան, Ասկերանից մինչև Սէիդիշէն և վերջինից մինչև Առաջաձոր գիւղը։ Ցիշեալ Սկօրօլեվի № 7 ալիւրի ամէն մի միշօկը Բաքուում առված է 8 ր. 90 կ.։ Եւ ուրեմն, յիշեալ 11 ր. 50 կ.—2 ր. 60 կ. հաւարեա քրէէ է։ Այդ քրէէների մէջ է մտնում և այն անձնաւորութեան 40 ր. վարձատրութիւնը, որը ալիւրը բերել է Բաքուից մինչև Ասկերան։

Այսուամենայնիւ առաջաձորցիները իրանց խորին շնորհակալութիւնն են յայտնում Բաքուում ապրող իրանց համազիւղացի երիտասարդներին, որոնք չեն մոռանում իրանց ծննդավայրում թողած եղբայրներին և հոգ են տանում նրանց համար։

Պարզ է, որ եթէ Խաչէնի ձորակում մի հացի շտեմարան լինէր, այդ ձորակի բնակիչները ուրիշ տեղերից հաց ձեռք բերելու համար այդքան քրէէներ չէին տայ և կամ մի առ ժամանակ քրէէի փոխարէն օգուտ (վերագիր) կը տային իրանց շտեմարանին, որը տարէ-ցտարի կաճէր, կը մեծանար, կը հարստանար և այդպիսով ապագայում հիանալի ու օգտաւէտ հիմնարկութիւն կը դառնար ամէն տարի հացի մեծ պակասութիւն զգացող լեռնարնակների համար։

Անցեալ տարի երկու տեսակ գործիչներ էին շրջում գաւառում, որոնք քարոզում էին գիւղի բնակիչներին, որ գիւղօրայքում հացի շտեմարաններ են բացվելու։ Այդ երկու տեսակ գործիչները ամէն դիւղում մարդիկ ընտրեցին, որոնք պէտք է շտեմարանը կառավարէին։ Ժողովուրդը բարւօք համարեց միացնելու այդ երկու տեսակ գործողներին, որի մասին ես իր ժամանակին գրեցի յարգելի «Մշակում» — «Երկու տեսակ գործիչները գաւառում» վերնագրով։ Բարեբաղդաբար միացան այդ երկու գաղափարի տէր մարդիկը և կոչեցին «Խառն Ցանձնաժողով»։

«Խառն Ցանձնաժողովի» ներկայացուցիչը սրանից մի ամիս առաջ տուածի փոխարէն գիւղացիներից հաւաքած հացահատիկները (շտեմարան բանալու համար) ծախեց գիւղացիներին, վատթար ցորենի ջուալը (7 պուդ՝ 13 ր. 30 կ., իսկ կորեկի ջուալը (դարձեալ 7 պուդից)՝ 8 ր. 40 կ.։

Ժողովուրդը մեծ յոյսեր ունէր «երկու տեսակ» գործողների կամ «Խառն Ցանձնաժողովի» խոստմունքների վրա, շտեմարաններ հիմնելու վերաբերեալ, սակայն ներկայումս այդ մասին ձայն-ծպտուն չը կայ։

Բ. Զաքարեանց

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՅՍՈՒՑ

—

Ղուլալի գ. (Շամշադնի վիճ.), 3 յունվ.

Մեր վիճակի շատ գիւղերում հեղհեղ սովի նշաններ են երևում. պէտք է օր առաջ ուսումնասիրել և առաջն առնել, քանի որ շուտ է, ապա թէ ոչ դժբաղդութիւնը անխուսափելի է։ Ցանկալի է, որ մեր համերկրացիները ի նկատի ունենային այդ և օր առաջ մտածէին։

Ներկայումս միակ մարդը, որ անկեղծօրէն մտածում է մեզ համար, այդ մեր արթուն գործակալ Յովհաննէս քահանայ Բաղալեանն է, որն ամէն կերպ աշխատում է օգնութիւն հասցնել թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս. բայց ինչ անի մի գործակալ, երբ նրան նիւթապէս չեն օգնի նրանք, որոնք կարող են և պարտաւոր են։

Ամբողջ 3 տարի է, ինչ որ նա գործակալ է, և ամէն կերպ աշխատում է, որ ծխական ուսումնարանները բաղմացնի, և արդէն մի քանի տեղ էլ բացվել են, բայց նրան հարկաւոր է անպայման քիչ շատ նիւթական օգնութիւն. և դժուար չէ նախատեսել, որ մենք կունենանք մարմնաւոր և ժամաւոր հաց...

Ի դէպ՝ մենք սովոր ենք միայն քահանաներին պախարակել. և ինչու չը խրախուսել, երբ անձնուիրութեամբ աշխատում է ժողովրդի համար, մանաւանդ որ դեռ մեր յիշողութիւնից չէ անցել, որ հ. Բաղալեանը, վերջին թուրք-հայկական կոտորածների ժամանակ, քիչ մնաց որ իր կեանքը վտանգի ենթարկէր, այս դիրքից այն դիրք վազելու և թշուառ ժողովրդին պաշտպանելու ժամանակ։ Մեր ժողովրդին մի մոռացէք, հաց և լոյս տուէք, աղաչում ենք։

Շամշադնեցի

ԿՈՎԿԱՍԻ ԱՂԷՏԵԱՆՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

—

Ստացանք. 1) Թիֆլիսում, օրիորդ Խանդալամեանից (Շամշադնի «Կարմիր Աղբիւր» գիւղի համար)—10 ռուբլի. 2) Քերէից, Աթանաս Յովսէփեանից, ի յիշատակ իր վաղամեռիկ կնոջ՝ Հ. Յովսէփեանի—15 ռուբլի. 3) Նամանգանից (Ֆերգանի շրջան), Արշակ Իշխանեանի միջոցով (ի նպաստ Ղարաբաղի սովեալների)—25 ր. 50 կ. (նուիրել են—Ա. Իշխանեան՝ 5 ր., NN 5 ր., Պ. Աւանէսեան՝ 3 ր., Ա. Սարգսեան՝ 2 ր., Ա. Աղաբէկեան՝ 1 ր. 50 կ., Ա. Գրիգորեան, Ա. Սալամբէկեան, Ս. Գրիգորեան, Բ. Ղալումեան, Ն. Ցարութիւնեան, Կ. Ասրիեան, Ա. Նազարեան և Ղ. Գալստեան՝ 1-ական ռուբլի, Դ. Սահակեան և Ծ. Խաչատեան՝ 50-ական կոպ.). 4) Անդրկովկասի երկրի Ալեքսանդրովսկի ֆօրտից, Թադէոս Զելարեանի ձեռքով (ի նպաստ Նոր-Բայազէտի սովեալների)—21 ր. 50 կ. (նուիրել են—եղբ. Ալանեան, Գ. Զելարեան և Յ. Բենդերեան, 3-ական ռուբ., Ա. Բաղիեան, Պ. Բաղիեան և Յ. Գաբրիէլեան՝ 2-ական ռուբլի, Թ. Զելարեան, Զ. Բաղիեան, Հ. Սօրօլեան, Եղ. Լալազարեան, Բ. Ստեփանեան և Աթանասեան՝ 1-ական ռ., Մ. Երիվանցեան՝ 50 կ.). 5) Գոմաձոր գիւղի ուսուցիչ Ս. Ադելխանեանից—2 ր. (յօգուտ Նոր-Բայազէտի սովեալների) և 6) Բագուից, Յ. Խօջամիրեանից, «Վանդոյժ» գրքոյկի վաճառումից գոյացած—24 ր. 80 կ. (յօգուտ Նոր-Բայազէտի սովեալների)։

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՍՈՎԵԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

—

Ստացանք. 1) Սիմֆերոպոլից, Մինաս Բարայեանից—25 ռուբլի. 2) Կարսից, Առաքել Վարդանեանից, հաւաքված Միհրան Գաֆաֆեանի հարսանիքին—33 ռուբ., 3) Քերէից, Աթանէս Յովսէփեանից, ի յիշատակ իր վաղամեռիկ կնոջ՝ Հ. Յովսէփեանի—15 ռ., 4) Անդրկասպեան երկրի Կազանլիկ աւանից, Կարապետ Յ. Խաչումեանի միջոցով—19 ռ. (նուիրել են—Կ. Խաչումեան՝ 3 ռ., Ս. Սարգսեան՝ 3 ռ., Գ. Յովսէփեան՝ 3 ռ., Գ. Միշէդեան՝ 3 ռ., Յ. Օհանջանեան, Ղ. Խանզադեան, Պ. Մինասեան, Վ. Պարոնեան, Յ. Մարգարեան և Ս. Թաթունցեան՝ 1-ական ռուբլի, Գ. Բուլեան և Գ. Միշէդեան՝ 50 կ.). 5) Մայկոպից, Տատիանա Արտեմիևնա Էկօնօմօպուլոյից—10 ռ., 6) Երևանի Ն. Գոմաձոր գիւղից, ուսուցիչ Սենեքերիմ Ադելխանեանից 2 ռ., 7) Խիվայի խանութեան Նօյոնուրգենցից, խանութեան մէջ ապրող հայերից հանգանակած, Ալէքսան Սաֆարեանցի ձեռքով—300 ռուբլի։

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Երեքշաբթի օրը կը կայանայ առաջին թուրքական երեկոյթը Թիֆլիսում, որը արվում է մահմեդականների բարեգործական ընկերութեան օգտին։ Ցանկալի է, որ Թիֆլիսի հասարակութիւնը առանց ազգութիւնների խտրութեան աջակցէր երեկոյթ կազմողներին այցելելով պարահանդէսը և այդպիսով կարողութիւն տալով բարեգործական ընկերութեանը ուժեղացնելու դրամական միջոցները՝ իր բարի նպատակները իրագործելու համար։

◆ Այսօր, ցերեկվայ ժամը 12-ին, կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում (Ալէքսանդրեան այգի) տեղի կունենայ իշխ. Գ. Մ. Թումանովի 6-րդ (վերջին) դասախօսութիւնը «Կովկասի ազգաբանային օրէնսդրութեան մասին» (լեռնականների հողային յարաբերութիւնները. Անդրկովկասի գիւղացիների հողային դրութեան բարւոքումը)։

◆ Հինգշաբթի, ամսոյս 14-ին, Թիֆլիսի արտիստական ընկերութեան դահլիճում կը կայանայ յօգուտ Զգրաշէնի հայոց դպրոցի համերգ՝ գրական-երաժշտական բաժնով։ Ցուսով ենք, որ հայ հասարակութիւնը, աչքի առաջ ունենալով դպրոցի նիւթական սուղ դրութիւնը, որ փակման վտանգ է սպառնում դպրոցին, չի զլանայ պատուելիր ներկայութեամբ այդ երեկոյթը և այդպէսով նպաստել ազատելու դպրոցը փակումից։

◆ Մասվաճառները բաւականաչափ բարձրացրել են մսի գինը. նրանք ոչխարի մսի գինը վաճառում են 18 կոպէկով։

◆ Որովհետև միսը քաղաքային սպանդանոցից քաղաք բերելը շատ դժուարութիւնների է հանդիպում թէ փոխադրութեան և թէ առողջապահութեան տեսակէտից, սպանդանոցի կառավարիչ անանուն բոյժ Լանգը մի զեկուցագիր է ներկայացրել քաղաքային վարչութեան, որով առաջարկում է միսը փոխադրել էլեքտրաքարշի վագոններով կամ, յամենայն դէպս, մշակել սայլակների այնպիսի մի տիպ, որ տեղափոխելու ժամանակ միսը մաքուր մնայ։

◆ Այսօր, երեկոյեան, քաղաքային վարչութեան մէջ տեղի կունենայ ֆինանսական մասնաժողովի նիստը՝ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողների կենսաթոշակային կանոնադրութիւնը քննելու համար։

◆ Վաղը քաղաքային դումայի նիստը չէ կայանայ։

◆ «Кавк.» թերթին հաղորդում են, որ մօտիկ ապագայում հաստատվելու է հարաւ-կասպիական ձկնորսական յանձնաժողով, որը կանոնաւորելու է ձկնորսութիւնը Արեւելեան Անդրկովկասի և Դաղստանի շրջանի ջրերում, ինչպէս և հսկողութիւն է սահմանելու ձկնորսութեան վրա։

◆ Թիֆլիսի սպանդանոցի անասնաբոյժերի խումբը դիմել է քաղաքային վարչութեան և խնդրել է սպանդանոցին կից մի յատուկ տեղ յատկացնել բժշկական քննութեան ենթարկվող անասունների համար։

◆ Այսօր, ցերեկվայ ժամը 12-ին, ժողովրդական համալսարանում Կ. Սիվկօվը ռուսերէն լեզուով մի դասախօսութիւն կը կարդայ «Անգլիական պետական կազմի հիմնական սկզբունքները» խորագրով։ Տոմսակները՝ 5 և 10 կոպ.

◆ 1-ին Պետական Դումայի անդամ գիւղատնտես Ն. Մօրէվը եկել է Թիֆլիս, իսկ այստեղից գնաց Երևան՝ բանակցութիւններ վարելու Երևանի նահանգապետի հետ նահանգի սովեալ ազգաբնակութեանը հաց հասցնելու հարցի մասին։

Մեզ խնդրում են տպագրել հետևեալը. «Անցեալ տարվայ դեկտեմբերի 18-ից ալէքսանդրօպոլցի Միքայէլ Սիմէօնեան Պարունակեանը Թիֆլիսից մեկնել է Բագու որևէ աշխատանքի աղբիւր ձեռք բերելու նպատակով։ Պարունակեանի ընտանիքի ձեռք առած միջոցները՝ որևէ տեղեկութիւն ստանալու իր աշխատաւոր անդամի վերաբերմամբ՝ մինչև օրս եղել են ապարդիւն։ Սրանով խնդրվում է այն անձերին, որոնք նրա մասին լինելու մասին որևէ տեղեկութիւն ունեն, թող բարի գտնվեն հաղորդել իր որդուն՝ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Николаевская ул. № 26. Мих. Мих. Парунакянъ».

Կարսի երկաթուղագծի վրա փետրվարի 8-ի գիշերը կրկին սկսել է ձիւնային ուժեղ մրրիկ։ Նա առանձնապէս ուժեղ է Կարսի մօտ։

Այսօր, փետրվարի 10-ին, բժշկ. ընկերութեան մէջ (Ալէքսանդրեան այգի) տեղի կունենան երեք դասախօսութիւններ. երեկոյեան ժամը 4½-ին վարժուհի Մուսխէլօվան վրացերէն լեզուով կը կարդայ «Муравей Чудодѣй». ժամը 6-ին հասակաւորների համար բժ. Դիասամիձէն վրացերէն լեզուով կը դասախօսէ վենէրական հիւանդութիւնների մասին. ժամը 7-ից բժ. Ն. Դ. Խատիսեանը ռուսերէն լեզուով կը դասախօսէ «Մարդու անատոմիայի և ֆիզիոլոգիայի ժողովրդական հանրամատչելի դասընթացը» թեմայով։ Դասախօսութիւնների ժամանակ ցոյց կը տրվեն պատկերներ մոգական լապտերներով։ Մուտքը ձրի է։

Ստացանք հետևեալ նոր գրքերը. 1) Դիւան հայոց պատմութեան, գիրք ը. Սիմէօն կաթողիկոսի յիշատակարան, մասն երկրորդ (1767—1776), հրատարակութիւն Բագուի հայոց կուլտուրական միութեան և Գիւտ քահանայ Աղանանցի. 2) կաթողիկոսական ընտրութիւն և կանոններ, Բաքվի վարդապետի, էջմիածին, 1908 թիւ, գինն է 40 կոպէկ։

Դանձակի գեներալ-նահանգապետը լուրջ կերպով հիւանդացել է թոքերի բորբոքումով։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Փետրվարի 8-ի առաւօտեան, Կիրպիչնայա փողոցում գտնվող Յովհաննէս Գէորգեանը նկատել է, որ իր ալիւրի պահեստից գողացել են 50 պուդ ալիւր։ Կասկածով ձերբակալված է դռնապան Միխայիլ Զերիշաշվիլին։

Փետրվարի լոյս 8-ի գիշերը Փոխարքայի դիւանատան պաշտօնեայ Բօրիս Սաքսօնովը, որը ընակվում է Պետերբուրգսկայա փողոցում, ատրճանակը մաքրելիս անզգուշաբար կրակել է, որից ինքը տեղնուտեղը սպանվել է։ Սաքսօնովի դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

(Բագուի լրագիրներից)

—

Բագուի նահանգական դատարանի նախագահը անցեալ տարվայ դեկտեմբեր ամսին միջնորդութիւն յարուցեց, որ նահանգական դատարանի կազմը աւելացվի նախագահի օգնականով, 3 անդամներով, 2 քարտուղարներով և 6 քարտուղարների օգնականներով։ Այդ առիթով երէկ Պետերբուրգից հեռագիր ստացվեց Բագուի նահանգական դատարանի անունով, որ նախագահի միջնորդութիւնը լուծված է դրական մտքով։

Բաղաքային ֆինանսական մասնաժողովը վճռեց կրճատել ծառայողների թիւը և երէկ արձակեց պաշտօնեներից 32 ծառայողների, տալով որոշած վարձատրութիւնը։

Բագուի քաղաքագլուխ Բայելսկին դիմել է Փոխարքայի խորհրդի անդամ Զունկօվսկուն, խնդրելով աջակցել Բագուի քաղաքային ինքնավարութեանը՝ ստանալու նահանգապետների գլխաւոր վարչութիւնից քաղաքին հասանելիք փողերը։

Փետրվարի 7-ին, գիշերով, 6 զինված չարագործներ փորձ են արել կողոպտելու Հաբաւ-ռուսական բանկի դանձարկղը, բայց նրանց աշխատանքը գլուխ չէ եկել։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, 2 փետրվարի

Անցեալ շաբաթ օր, յունվարի 26-ին, այստեղ հոգին յանձնվեց Սահակ վարդապետ Մանուկ-Բաղդասարեանի մարմինը։

Անշուք է եղել նրա յուղարկաւորութիւնը, ինչպէս անշուք է եղել և նրա գործունէութիւնը վերջերում՝ թէ Նոր-Նախիջևանի ս. Խաչ վանքի վանահայր և թէ Նուիսու յաջորդ եղած ժամանակ։

Սակայն նա ունեցել է մի գեղեցիկ անցեալ, որի մասին էլ այստեղ, իբր նրա նախկին աշակերտներից մէկը, երախտապարտութիւն եմ համարում արձանագրել։

Մինչ՝ եօթանասնական թուի սկզբներին թմրած էր Շամախի քաղաքի հայ ժողովուրդը, մինչ՝ գեղեցիկ բնութիւնով օժտված քաղաքը նահապետական սովորութիւնների գրկում անձնատուր էր զուարճութիւնների, քաղաքամասերում թաղական խմբակների կռիւներին, այդ կռիւներում հերոսացած երիտասարդների և զանազան սուտ ու զորթ աւազակների քաջագործութիւնների վերաբերեալ պատմութիւններ և առասպելներ յօրինելուն, մինչ՝ խնճոյքներում և հարսանիքներում իրար հացէին ոտանաւորներով յանպատրաստից արտասանութիւններ և ակնարկներ ու կամ գովասանքներ ասելով էին զուարճանում մարդիկ,—յայտնվում է ուսումնասէր Դանիել եպիսկոպոսը. սրա մահից յետոյ (Թաղվեց Սաղեան գիւղի վանքում) եկաւ պարթևագէտն Անդրէաս արքեպիսկոպոսը*). ահա այդ լուսամիտ առաջնորդի թեւի տակ կազմվեց երիտասարդ, եռանդոտ ուսուցիչների մի խումբ։ Այդ խմբի մէջ էին՝ Յովհաննէս Միրզաբէգեան (յետոյ Խորէն քահանայ Բագուում, այժմ հանգուցեալ), Հայրապետ Ղուկասեան (այժմ Գարեգին քահանայ Բագուում), Աւետիք Փինաչեան, որ յօրինեց շատ երգեր (յետոյ Յովսէփ վարդապետ, այժմ վախճանված), Ալէքսանդր Մելիք-Շահնազարեան (մեռած) և մի քանի ուրիշներ, որոնց մէջ և հանգուցեալ Սահակ վարդապետ, որը այն ժամանակ կրում էր Բաղդասար անունը։

Այդ ոգեորված թարմ ոյժը վերածնեց և կերպարանափոխեց ամբողջ Շամախու երիտասարդութիւնը։

Հետևանքը եղաւ այն, որ հիմնվեց մի գեղեցիկ մատենադարան, որի կառավարիչն եղաւ վաղամեռիկ եռանդուն Ալէքսանդր Սաղ-Ալէքսանդրեան։ Մեծ աշակերտները հիմնեցին «Միաբանութիւն» անունով ընկերութիւն։ Սկիզբ դրվեց հասարակական ընթերցանութիւնների, վարդանանց տօնը ժողովրդական ոգով և շքով ու հրավառութեամբ կատարելուն։ Զարգացաւ ընթերցանութեան սէրը մատաղ սերնդի և հասակաւորների մէջ, ծնվեց ազգային ոգի և ինքնաճանաչութեան զգացում, հնչեց փողոցներում և խնճոյքներում խմբական հայ երգի ձայնը... Եւ խաւարի մէջ խարխափող քաղաքի համար այդ անմոռանալի պերիոդը եղաւ մի ոսկեդար։

Իմ յիշած անձնաւորութիւնները համարեա բոլորը եղան «Մշակի» թղթակիցներ։

Հանգուցեալ Սահակ վարդապետը բացի մանկից լինելուց այդ խմբի գործունէութեան, յօրինեց մի քանի ազգասիրական ոգով երգեր. «Ո՜հ աղաչեմ», «Աստուած գթած», «Շնորհաց աղբիւր» և այլն։

Բնութիւնը կենսախնդ Սահակ վարդապետին ընաւ հոգևորական լինելու համար չէր ստեղծել, և եթէ նա աշխարհական լինէր մնացած, գուցէ այդ ընդունակ մարդու մասին այսօր շատ լաւ բաներ ասելու աւելի հնարաւորութիւն ունենայինք։ Այնքանն էլ, որ նա արել է, իրաւունք է տալիս մեզ, որ ասենք՝

Հանգիստ նրա ոսկորներին։

Ալէքսանդր Աբէլեան

—

Բաղու, 8 յունվարի

Ես դեռ շատ փոքր էի, որ ձգտում էի հասնելու այն աշխարհը, այն անկիւնը, ուր ճնշված և հալածված են վաշխառուների ձեռքից գիւղացիները։ Ինձ շատ էր հետաքրքրում մօտիկից տեսնել նրանց գիւղերը, հողերը, սարերն ու լեռները, վար ու ցանքը. և վերջապէս քաղաքը ինձ գցեց այն տեղերը։ Ես ամուսնանալով մի գիւղացի երիտասարդի հետ՝ հասայ Նպատակիս՝ մի պատշաճ կատարելով Շուշի, Զանգեզուր և ապա Դափան։ Դափանի գեղեցկատեսիլ շրջանը, պլուզաւէտ անտառները, լայնատարած դաշտերը, վազող ջրերն ու գետակները, սառ աղբիւրները, միաբան պար բռնած լեռ ու սարերը, մի խօսքով բնութեան այդ սքանչելի պարգևները կարծես հակատիպն են դափանցի գեղջուկների, որոնք իրանց անմիաբանութիւնից, նախանձից, և ուրիշ վատ յատկութիւններից միշտ զրկված և քաղցած են, նրանց անմշակ հողերը, պղնձահանքերը մնացած են անուշադիր. պտուղներից՝ քանի կարելի է օգտվել՝ գայլերի և արջերի են բաժին մնացած, իսկ խեղճ գիւղացին վաշխառուի, հարկի, վանքի բաժնի, տանուտիրոջ ու գզրի, հիւրի և ձիու, ու այլ ծախքերի տակ ճնշված տանջվում է և սև օրը լալիս։ Ահա իմ տեսածները։ Սակայն հայրենիքից խորթացած զաւակները մոռացել են իրանց օջախը։ Նրանք ոսկեկուռ քաղաքներում նստած՝ մի քանի սև կօպէկներ ուղարկելով իրանց հայրենիքում թողած ազգականներին՝ չեն կամենում լսել ու հաւատալ, որ գիւղում կսն և աղքատներ։

Վերադառնալով Դափանից՝ մի քանի ժամանակ յետոյ բարեբաղդաբար ընկերացան ինձ կարեկցող ընկերներ, որի հետևանքն եղաւ 1907 թ. դեկտեմբ 15-ին մեր կայացրած «տօնածառը», որից արդիւնք մնաց 180 ր. 36 կ. Սևաքար գիւղի անուշադիր մնացած անօգնականների օգտին։

Յայտնում եմ խորին շնորհակալութիւնս մեր տօնածառի բոլոր հիւրերին, որոնք առանց խնայելու իրանց միջոցները մեր նպատակին՝ նպաստեցին կասսային. չը մոռանանք յիշելու, որ այս անգամ ևս գտնվեցին սևաքարցիք, որոնք անօգնական թողեցին իրանց համագիւղացի խեղճերին։

Աննա Ղուկասեան

—

Մօզդոկ, 30 յունվարի

«Մշակի» № 18-ում դուք ինձ յայտնում էք, որ Մօզդոկի հայոց հոգաբարձութիւնը, կամենալով ինձ դատի ենթարկել, խնդրում է ձեզ յայտնել իմ իսկական անունն ու ազգանունը, իսկ յարգոյ խմբագրութիւնդ ինձ է թողնում յայտնել հոգաբարձուներին իմ անունն ու ազգանունս։

Իսկ ես, չը կամենալով այդ առիթով յիշեալ պարոնների հետ անձամբ անմիջապէս ոչ մի յարաբերութիւն ունենալ, լինի այն բանաւոր թէ գրաւոր, ուստի, մի անգամ ևս ջուխտ ձեռքով ստորագրելով «Մշակի» անցեալ տարվայ № 181-ում գրածներս տակ, խնդրում եմ թերթիդ միջոցով թոյլ տալ ինձ յայտնելու իսկական անունս ու ազգանունս, եթէ որ այդ կարևոր կը համարէ խմբագրութիւնդ. «Մինոր» կեղծանունը տողերիս գրողինն է։

Իսկ եթէ խմբագրութիւնդ չի լռեցնի արդարութեան և ճշմարիտ բողոքի ձայնը, այդ դէպքում ես հասարակութեան դատասանին կը յանձնեմ—«Մշակի» միջոցով և իմ պատասխանատուութեամբ,—տեղիս հոգաբարձութեան և նրանց անբաժան ընկեր-արբանեակ Ղազարոս Տէր-Գրիգորեանի (Ջաւախեցու) բոլոր վանդալութիւնները, որոնց այսքան ժամանակ ենթակայ են եղել թէ տեղիս ծխ. դպրոցները, թէ «ըմբոստ» կոչված, սակայն ոչ իրանց ձեռքին խաղալիք ուսուցիչները և թէ հասարակութիւնը։

Մօզդոկի հայոց ծխական դպրոցների ուսուցիչ և երգեցիկ խմբի խմբապետ՝

Արշակ Տէր-Յովսէփեան

*) Մեռաւ Ղուլի և թաղվեց Ղազանչեցոց եկեղեցու բակում։

ՖԷԼԻԷՏՕՆ

Անցեալ կիրակի

Խոստացայ մեր մեղքերի մասին այլևս իմ բացատրութիւնը չը ձգել մեծ-պասին։

Բայց երբ մեր թուլութիւնը, սխալ ուղղութիւնը և անհաշիւ գործողութիւնը հանդէս էին եկել դատաստանի, քննութեան՝ բանը դեռ չը հասած պատժի ու ապաշխարութեան, հէնց այն է ուզում էի առանց շղթայի ու պաշտպանի ինձ ու ինձ դառնալ դատաւոր, ես լսեցի ներքին մի ձայն՝ քընքոյշ ու զօրաւոր, որ գնալով ու գնալով դարձաւ այնպիսի մի բողոքաւոր, որ քիչ մնաց արգելք լինի իմ սառը դատողութեան՝ վերադառնալ իր պարտաւորութեան։

—Երբ այժմ դատողն ու խօսողը մառուդէրն է, լսողն ու կատարողը տաք գնդակը,—ասում էր նա,—քո ոտոտոցը լսելու նպաստաւոր չէ ժամանակը։

— Բայց ես խոստում, պարտք ունեմ կատարելու։

— Ասում եմ քեզ՝ ժամանակ չէ լեղուիդ զօռ տալու։

— Եթէ գրաքննիչ, նոր նշանակված ցենզօր ես,—ասում եմ,—այդ ուրիշ բան է. այն ժամանակ պարտաւոր եմ լռելու, կամ խօսելու փոխարէն սէկ-մէկ հաղելու, ջուխտ-ջուխտ տնքալու...

— Ահա թէ ով եմ,—ասաց նա... և, այդ ժամանակ, ինչպէս մեր տատերի հէքեաթներում, ձայնը յանկարծ մարմին ստացաւ և իմ առաջ՝ «Աղբիւրի» յօբելեանական համարը ձեռքին՝ վերջին տարազով մի կին ներկայացաւ։

— Ներողութիւն,—ասացի,—որ ձեզ մտաբերել չեմ կարողանում, ուստի թոյլ տուէք, յարգելի տիկին, խնդրել ձեր ազգը և անունը։

— Ես քո փայփայած զգացմունքներն եմ նախկին, քո հին պաշտամունքը ազգային...

— Ա՜-ա՜-ա՜... այդ դու՞ ես, իմ կորուսեալ դրախտի Եւա, բայց պատիւ ունեմ, թէ պատիւ չունեմ, այնուամենայնիւ պարտաւոր եմ քեզ խնդրելու, որ իմ հին սխալներով չը դաս ինձ խանգարելու։

— Դու իրաւունք չունես այդ բարձր զգացումները թուլութիւն համարելու և նրանց հաշի տակ ձգելու. ես այդ իմացայ և եկայ քեզ արգելելու։

— Ինձ ոչինչ չի արգելի այն ասելու, ինչ կեանքի երկար փորձերը և անցեալի դասերն են ուսուցանում, այն յանդիմանելու, որը սէր, յոյս կամ հաւատ անունն է կրում, բայց որը իսկապէս ասողի ինքնախաբէութեանն է ծառայում և լսողների ինքնաճանաչութիւնը մահացնում։

— Եթէ դու կը համարձակես այդ հերոսական սէրն ու յոյսերը պախարակելու, եթէ կը դիպչես նրանցից մէկն ու մէկին, ես հրապարակով կասեմ բոլորին, որ դու գաղափարական գործից հեռացել, այժմ թունդ նիւթապաշտ ես դարձել և ազգի շահերը հալածող։

Լռեցի

Որովհետև իմ մէջ կուտակված փաստերն ու բողոքները, միաժամանակ յուզված ու ողմկված, կապերը կտրած հրաբուխի նման ժայթքել էին ուզում միանգամից, ուստի նախ ինձ զսպեցի, բայց որ յիշեցի, թէ ազգ պաշտպանողը և ինձ նախատողը իմ խեղճ Եւան է... միայն ժպտացի։

— Այո՛, դու ազգի շահերը ուրացող նիւթապաշտ ես,—կրկնեց նա նորից։

— Եւա,—ասացի,—քեզ շատ լաւ յայտնի է, որ նիւթապաշտիս գրպանում մկներ են պարում, աւելի ուրախ, քան էջմիածնում։ Եթէ բոլոր մեր խմբագիրներ, գործիչ ու գրողներ այսօր լացում են մկների ձեռքից՝ պատճառը դու ես, դու, իմ հաշւից զուրկ ազգասիրութիւն, դու մեր «Աղբիւրի» տուն անաքանդութիւն։

— Ինչ՞ը է դուրս տալիս, ինչ՞ը է խօսում, ես չեմ հասկանում...

— Որովհետև դու դեռ այն ժամանակումն ես ապրում, երբ լոյսը դեռ հիւսիսումն էր փայլում և Նազարեան՝ ոչ թէ Տիգրանը, այլ Ստեփանոսն էր ապրում. այո՛, այդ ժամանակ այլ էր հանգամանքը. դժբաղդ գործիչը զոհ էր, նահատակ. բայց այժմ, երբ ամեն մի համբակ չէ համարում իրան երբէք անտեղեակ, ազգի գործերում ինձնից ու քեզնից էլ քաջ գիտակ՝ մի թեթև բաժանորդագրութիւն, մի ցոյց գիտակցութեան դէպի գրականութիւն՝ համարում է մեծ ողորմութիւն, և նրան ստորացնելը միակ քաջութիւն, ժամանակ է, որ փոխվի, հրաժեշտ տրվի պատաւսիրութեանը ստորացնող սխալ ուղղութեան։

— Ի՞նչ պատւի և պատաւսիրութեան մասին ես հառում, երբ ազգի և շատերի շահերը անձնուրացութիւն են մեզնից պահանջում. էլ ո՞ւր մնաց սերը։ Ոչ, ամենեին դու իրաւունք չունես փշրել նրանց յոյսերը։

— Թող այդ քո դատարկ յոյսերը և «նիսիա» սէրը... դրանք են, որ մոլորեցրին և ստորացրին մեր գործիչներից շատերին. դրանք էին, որ շատերին սպանեցին և անժամանակ թարմ դերեզմաններին նրանց յանձնեցին։ Այդ սիրով և յոյսերովն է, որ այսօր մեր Լէոները կուրութեան են մատնված և Նազարեանները հիասթափութեան, եթէ չասենք յուսահատութեան։

«Ժամանակ է, որ փշրենք այդ միակողմանի մեռելահոտ ազգասիրութիւնը և ֆանատիկոսական խարակիրիութիւնը, որոնք գիտեն ոյժից վեր շալակներ դնել մշակների ուսերին, իսկ իրանք մատով անգամ թեթևութիւն չը տալ նրանց ծանր բեռին, մինչև որ գնան ծանրութեան տակ ճխլվեն, հոգիները աւանդեն, ապա թէ քաւութեան պակներով նրանց և իրանց մխիթարեն։

«Զեմ արդարացնում և այն գործողին, որ պատիւը զրականութեան, գրողի, հեղինակի հասցնում է հողին, և իր կրքերով, իր հաշիւներով, իր ստոր գործերով և զայրոյթի արժան անարգ վարմունքով փախցնում է ընթերցողին. այդպիսիները, փոխանակ յարգանքի, արժանի են ընդմիշտ խորին զզուանքի. բայց ինչպէս ներել այն վերաբերմունքը, որը իր մաքուր, թէև թոյլ ոյժով, անզուսպ եռանդով, ոտքի տակ տալով իր շահ ու վաստակ, 25 տարի եղել է մշակ ու մեր մանուկների կրթիչ է ճաշակ և այսօր մատնվել յուսահատութեան։

«Դու, որ քեզ զգացմունքի տեր ես կոչում, կորստեան մօտիկ կեանքին մի թէ չես խղճում։

«Ահա, նայիր դու ձեռքիդ բռնած «Աղբիւրին» և նրա վերջին երեսի հանելուկ նկարին.

Տ ե՛ ս

Նորատի մայր է, վշտով համակված,
Զմեռվայ ցուրտ բուքին
Թախիծը դէմքին՝
Իր մանուկ դստեր թաթիցը բռնած,
Միւսովն էլ մի խուրձ փայտիկներ խտտած,
Եկել անդունդի կանգնել է ծայրին։

Ա. ս ա՛,

Աչքերը անթարթ յառած խաւարին
Ի՞նչ է նա ուզում,
Ինչի՞ է սպասում,
Արդեօք պատասխանն կորած յոյսերին,
Մխիթարութիւն ծանր վշտերին,
Թէ՞ շուտ որբացած ցաւոտ վէրքերին։

Ա. ս ա՛,

Ո՞վ է այդ կինը դէմքով մտայոյզ
Եւ նրա մանկիկ
Ոտքերը բոբիկ։
Դու լռում ես։ Բայց ամեն մի մանուկ
Այսպէս կը բացի քեզ այդ հանելուկ.
Դա մեր «Աղբիւրն» է իր «Դեղափնջիկ»։

Ա. յ ս՛,

Անդունդի ծայրին «Աղբիւրը» դժբաղդ
Եւ լուռ ու ցնցիկ
Իր «Դեղափնջիկ»
Կանգնած հիասթափ ուզում են վճռել՝
Թողնել փայտիկնէր, թողնել ցուրտ
խրճիթ
Թէ՞ նոր յոյսերով դառնալ յետ վառել.
Մի խօսք՝ լինի՞ լինի՞
Թէ չը լինի՞։

Մոծակ Մտրակեան

ՄԱՄՈՒԼ

«Закавказье» թերթը, խօսելով մեր լրագրի տաղանդաւոր աշխատակից Հայկակ-Արփիարի սպանութեան մասին, հետևեալ տողերն է նուիրում նրա յիշատակին.

«Հանգուցեալ Արփիար Արփիարեանը յայտնի էր հայոց հասարակութեան, իբրև «Մշակի» տաղանդաւոր թղթակիցներից մինը, որ տպում էր իր նամակները «Մշակի» մէջ երկար տարիների ընթացքում կ. Պոլսից Հայկակ կեղծանունով, ապա Վենետիկից, Եգիպտոսից և ուրիշ տեղերից զանազան կեղծանուններով։ Այդ թղթակցութիւնները թիւրքաց հայերի քաղաքական-հասարակական ինքնագիտակցութեան ամենամեծ ծաղկման ըստէին՝ անգին տպաւորութիւն էին գործում ընթերցողների վրա։ Արփիարեանը գրել է բելլետրիստիական յօդուածներ և առհասարակ հանդիսանում էր խոշոր դէմք քաղաքական, հասարակական և գրական գործունէութեան ասպարէզում թիւրքաց հայերի մէջ։ «Մշակը» ողբում է իր աշխատակցի տրագիքական մահը և նրա հետ միասին հայ առաջաւոր ինտելիգենցիան, գրական աշխարհը չեն կարող չողբալ կորուստը յանձին Արփիար Արփիարեանի»։

—

«Վտակ» թերթը, մի կերպ արդարացնելու համար իր զզուելի վերաբերմունքը դէպի այնպիսի մի դէպք, որպիսին է գրչի, մտքի զինուորի սպանութիւնը, հրաւէր է կարդում մեզ ցոյց տալ, թէ «ինչով, ե՞րբ և ինչպէ՞ս նա բնական է գտել Արփիարեանի «դաւաճանական» սպանութիւնը»։

Մենք առաջ կը բերենք այն յօդուածը, որ տպվեց «Վտակի» մէջ, անմիջապէս Արփիարի սպանութեան լուրը յայտնի լինելուց յետոյ.

Նորերս Կահիրէում սպանված Ա. Արփիարեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Լուսաբեր» թերթի վերջին համարում տպված է նոյն պարոնի մի յօդուածը թիւրքիայի յեղափոխական ընդդիմադիր կուսակցութիւնների պարիզեան կօնգրէսի մասին։—Այդտեղ կարդում ենք, ի միջի այլոց, հետևեալ տողերը.

«Դաշնակցութիւնը նիզակակցութիւնը ոչ թէ պարզապէս աշխարհական վեհապետներ, ոչ թէ կայսրութեան մը սուլթանը միայն և միայն «գահընկէց պիտի ընէ», այլ մէկ երկու հարիւր միլիոն մահմէդականներու խալիֆան, անոնց Մուհամմէդին յաջորդը։ Ու, այդ մահմէդականներուն ամենաստուար մեծամասնութիւնը օսմանեան կայսրութեան սահմանները դուրս կը մնայ։ Ինչու համար չէք ուզեր, որ միլիոնաւոր ոչ-թիւրք մահմէդականներ չորրորդին երբ իմանան, թէ՝ խումբ մը թիւրք, խումբ մը «գեաւուր»-ներ միանալով իրենց խալիֆան փոխել կուզեն։

«Եգիպտոսի հայերը շատ դիւրութեամբ կրնան ըմբռնել, թէ՝ այս երկրին արաբ մահմէդականները ինչպէս պիտի գրգռուին մեզի՝ հայերուս՝ դէմ, եթէ «Մապմիկ»-ին հեռագիրը արաբական մամուլին մէջ թարգմանուի։

«Եւ չէ՞ք կարծես որ Կովկասի մահմէդականներն ալ շատ հաշտ աչքով չնային իրենց երկրացի հայոց վրայ, երբ իմանան—ինչպէս պիտի իմանան—որ խալիֆան տապալելու իրաւունք մը իրենց վերագրած են։

«Ժամանակաւ ենիչէրիներն էին, որ սուլթանները կը տապալէին։ Սուլթան Մահմուդ այդ խռովախուժները փճացուց։ Ետքէն սոֆիթաները սկսան ենիչէրիներուն տեղը բռնել, թիւրք փաշաներուն հետ համաձայնութեամբ. սուլթան Համիդն ալ ատոնք լմնցուց։ Հիմակ ենիչէրիներուն ու սոֆիթաներուն դաշնակցականները կը յաջորդեն, հաւանական է—նոյնիսկ ամենատոյդ—որ սուլթանը շատ հանդարտ չնստի»։

Հրաժարվում ենք որակել սպանված հրապարակախօսի այս կարծիքը, որովհետև «կարծիքն» ինքնին շատ լաւ պատկերացնում է Ա. Արփիարեանի քաղաքական նկարագիրը։ Տարօրինակ չէ, որ «Մշակն» է ազիոդրէ ողբում նրա կորուստը, եթէ նրանք իրար երկինք չը բարձրացնեն, ապա ով պիտի անէ այդ։

Սպանվում է մի հրապարակախօս, մի գրական գործիչ, և դուք, փոխանակ մի խօսք, մի բառ գրելու և բողոքելու այդ սպանութեան դէմ, դեռ հանդէս էք գալիս և, առաջ բերելով նրա մի կարծիքը, վերոյիշեալ անպատկառ տողերն աւելացնում ձեր կողմից։

Մի՞թէ դա լուռ հրճուանք չէ. մի՞թէ այդտեղ կայ որևէ մի ափսոսանքի կամ դատապարտութեան նշոյլ։ Թող հասարակութիւնն ինքը դատէ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐՕ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

—

Այն հանդամանքը, որ նորերս Աւստրիան նոր երկաթուղային կօնցեսիա է ձեռք բերել Թիւրքիայից, միւս կողմից աւստրիական արտաքին գործերի մինիստր բարօն Էրենտալի արտասանած ճառերը՝ Աւստրիայի արտաքին քաղաքականութեան մասին՝ առաջ բերեցին մեծ իրարանցում քաղաքական աշխարհի մէջ և երկիւղ, թէ կարող է ընդհարումն առաջ գալ Աւստրիայի ու Ռուսաստանի միջև, չը նայելով նոյնիսկ Միւրցշտէգում կնքված համաձայնութեան։

Այդ առիթով մենք անհրաժեշտ ենք համարում առաջ բերել „Россія“ կիսապաշտօնական լրագրի մի յօդուածը այդ հարցի մասին, ինչպէս և հեռագրական մի քանի տեղեկութիւններ, քաղելով Պետերբուրգի հեռագրական գործակալութիւնից։

„Россія“-ն գրում է. «Հեռագիրը Վիէննայից մեզ տեղեկացրեց այն յօդուածի բովանդակութիւնը, որ «Ֆրեմդենբլատ» լրագիրը նուիրել է Սանջակի երկաթուղու կառուցման հարցին, շաղկապված Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի ժշկած Մակէդոնիայի բարենորոգումների ծրագրի իրագործման հետ։ Աւստրիական պաշտօնական օրգանը մեկնաբանում է հետևեալ երեք թէզիսները.

«1) Ստանալով սուլթանից մինչևնորհ՝ Բոսնիայի սահմանագլխից մինչև Միտրովիցա երկաթուղագիծ անցկացնելու, Աւստրօ-Ունգարիան իրականացնում է այն անվիճելի իրաւունքը, որպիսին տրված է նրան Բերլինի դաշնագրով։

«2) Այս պլանի և Միւրցշտէգի ծրագրի միջև ոչ մի առնչութիւն չը կայ և ռուսաց ու օտարազգի մամուլը արհեստականապէս հակադրում են Աւստրօ-Ունգարիայի վերջին փորձը մակեդոնական բարենորոգումների իրագործմանը։

«3) Վերջապէս, աւստրօ-ունգարական կառավարութեան ձեռք առած քայլի բացաւիկ հիմք հանդիսանում են ոչ թէ քաղաքական, այլ զուտ տնտեսական բնաւորութեան շարժառիթները։

«Յայտնի է, թէ ինչպիսի անհանգստութեամբ վերաբերվեց Ռուսաստանում հասարակական կարծիքը դէպի բարօն Էրենտալի չափազանցրած ճառը այն մասին, որ Աւստրօ-Ունգարիան լայն կերպով ծրագրած ունի տնտեսական առաջխաղացումով առաջանալ Եգէյեան ծովի ուղղութեամբ։ Ոչ միայն ռուսական, այլ և օտարազգի մամուլը մի առանձին կենդանութեամբ խօսեցին այն բոլոր հետևանքների գնահատութեան ժամանակ, որոնք տեղի կունենան այդ պլանի գործադրութիւնից յետոյ։

«Առաջնալիք ազդեցութիւնը հասկանալի կը լինի այն ժամանակ, երբ յիշենք, որ ռուս հասարակութիւնը միշտ քննադատօրէն է վերաբերվել դէպի Միւրցշտէգեան ծրագիրը, իբրև նիւթի 1897 թ. համաձայնութեան, որ մինչև օրս փայլուն հետևանքներ չէ տուել, որ դեռ ևս չէ արդարացրել—ընդհանուրի կարծիքով—իր վրա դրված յոյսերը՝ Մակէդոնիան խաղաղեցնելու և իրականացնելու Ռուսաստանի բարոյական այն պարտականութիւնը, որ պիտի արտայայտվէր այդ շրջանի քրիստոնեայ ազգաբնակութեան վիճակը թեթևացնելով և կանոնաւորելով։

«Եթէ հանգստութեամբ կշռադատենք այն խաղալիք ուսուցիչները և թէ հասարակութիւնը։

Մոզդոկի հայոց ծխական դպրոցների ուսուցիչ և երգեցիկ խմբի խմբապետ՝

Արշակ Տէր-Յովսէփեան

ՖԷԼԻԷՏՕՆ

Անցեալ կիրակի

Խոստացայ մեր մեղքերի մասին այլևս իմ բացատրութիւնը չը ձգել մեծ-պասին։

Բայց երբ մեր թուլութիւնը, սխալ ուղղութիւնը և անհաշիւ գործողութիւնը հանդէս էին եկել դատաստանի, քննութեան՝ բանը դեռ չը հասած պատժի ու ապաշխարութեան, հէնց այն է ուզում էի առանց շղթայի ու պաշտպանի ինձ ու ինձ դառնալ դատաւոր, ես լսեցի ներքին մի ձայն՝ քընքոյշ ու զօրաւոր, որ գնալով ու գնալով դարձաւ այնպիսի մի բողոքաւոր, որ քիչ մնաց արգելք լինի իմ սառը դատողութեան՝ վերադառնալ իր պարտաւորութեան։

—Երբ այժմ դատողն ու խօսողը մառուդէրն է, լսողն ու կատարողը տաք գնդակը,—ասում էր նա,—քո ոտոտոցը լսելու նպաստաւոր չէ ժամանակը։

— Բայց ես խոստում, պարտք ունեմ կատարելու։

— Ասում եմ քեզ՝ ժամանակ չէ լեղուիդ զօռ տալու։

— Եթէ գրաքննիչ, նոր նշանակված ցենզօր ես,—ասում եմ,—այդ ուրիշ բան է. այն ժամանակ պարտաւոր եմ լռելու, կամ խօսելու փոխարէն սէկ-մէկ հաղելու, ջուխտ-ջուխտ տնքալու...

— Ահա թէ ով եմ,—ասաց նա... և, այդ ժամանակ, ինչպէս մեր տատերի հէքեաթներում, ձայնը յանկարծ մարմին ստացաւ և իմ առաջ՝ «Աղբիւրի» յօբելեանական համարը ձեռքին՝ վերջին տարազով մի կին ներկայացաւ։

— Ներողութիւն,—ասացի,—որ ձեզ մտաբերել չեմ կարողանում, ուստի թոյլ տուէք, յարգելի տիկին, խնդրել ձեր ազգը և անունը։

— Ես քո փայփայած զգացմունքներն եմ նախկին, քո հին պաշտամունքը ազգային...

— Ա՜-ա՜-ա՜... այդ դու՞ ես, իմ կորուսեալ դրախտի Եւա, բայց պատիւ ունեմ, թէ պատիւ չունեմ, այնուամենայնիւ պարտաւոր եմ քեզ խնդրելու, որ իմ հին սխալներով չը դաս ինձ խանգարելու։

— Դու իրաւունք չունես այդ բարձր զգացումները թուլութիւն համարելու և նրանց հաշի տակ ձգելու. ես այդ իմացայ և եկայ քեզ արգելելու։

— Ինձ ոչինչ չի արգելի այն ասելու, ինչ կեանքի երկար փորձերը և անցեալի դասերն են ուսուցանում, այն յանդիմանելու, որը սէր, յոյս կամ հաւատ անունն է կրում, բայց որը իսկապէս ասողի ինքնախաբէութեանն է ծառայում և լսողների ինքնաճանաչութիւնը մահացնում։

— Եթէ դու կը համարձակես այդ հերոսական սէրն ու յոյսերը պախարակելու, եթէ կը դիպչես նրանցից մէկն ու մէկին, ես հրապարակով կասեմ բոլորին, որ դու գաղափարական գործից հեռացել, այժմ թունդ նիւթապաշտ ես դարձել և ազգի շահերը հալածող։

Լռեցի

Որովհետև իմ մէջ կուտակված փաստերն ու բողոքները, միաժամանակ յուզված ու ողմկված, կապերը կտրած հրաբուխի նման ժայթքել էին ուզում միանգամից, ուստի նախ ինձ զսպեցի, բայց որ յիշեցի, թէ ազգ պաշտպանողը և ինձ նախատողը իմ խեղճ Եւան է... միայն ժպտացի։

— Այո՛, դու ազգի շահերը ուրացող նիւթապաշտ ես,—կրկնեց նա նորից։

— Եւա,—ասացի,—քեզ շատ լաւ յայտնի է, որ նիւթապաշտիս գրպանում մկներ են պարում, աւելի ուրախ, քան էջմիածնում։ Եթէ բոլոր մեր խմբագիրներ, գործիչ ու գրողներ այսօր լացում են մկների ձեռքից՝ պատճառը դու ես, դու, իմ հաշւից զուրկ ազգասիրութիւն, դու մեր «Աղբիւրի» տուն անաքանդութիւն։

— Ինչ՞ը է դուրս տալիս, ինչ՞ը է խօսում, ես չեմ հասկանում...

— Որովհետև դու դեռ այն ժամանակումն ես ապրում, երբ լոյսը դեռ հիւսիս

ամենը, ինչ որ ներկայումս տաքարիւնութեամբ խօսւում է այդ հարցի առիթով, ամենից առաջ մենք պէտք է ասենք, որ մենք բնաւ տրամադրութիւն չունենք ժխտելու Աւստրօ-Ունգարիայի իրաւարանական իրաւունքը՝ համաձայնութիւն կռնելու Թիւրքիայի հետ Նոր-Բազարի սանջակով երկաթուղագիծ կառուցանելու վերաբերմամբ։

«Մենք պատրաստ ենք ընդունել, որ ձեռնարկելով այդ իրաւունքի իրականացման, աւստրօ-ունգարական կառավարութիւնը չէ խախտում ռուս-աւստրիական համաձայնութեան բուն միտքը, որով արգելւում է տերրիտորիալ գրաւումները միայն Բալկանեան թերակղզում և որով չէ նախատեսւում դաշնագիր պետութիւնների քաղաքա-տնտեսական շահերի զարգացումը այս կամ այն ուղղութեամբ։

«Բայց չի կարելի մոռացութեան տալ այն հանգամանքը, որ նոյն համաձայնութիւնը երկու պետութիւնների վրա պարտաւորութիւն է դնում՝ բարեկամաբար գործել Մակեդոնիայի քրիստոնեայ ազգաբնակութեան օգտին, ամեն ջանք ու եռանդ թափել՝ կեանքում գործադրելու Միւրցշտեգեան ծրագրով պայմանաւորված բարենորոգումների բոլոր կէտերը։

«Հարց է ծագում. առաջ է գնացել արդեօք, այդ բարենորոգումների գործը ներկայումս. անբարեյաջող մտքով չազդո՞ց արդեօք նրանց իրականացման վրա Աւստրօ-Ունգարիայի ինքնագլուխ քայլը երկաթուղային հարցում։

«Մամուլում սպրդած տեղեկութիւնները այն բոլորի մասին, ինչ որ տեղի ունեցաւ դեսպանների վերջին նիստում կ. Պոլսում, ցայտուն կերպով ցոյց են տալիս, որ նախագծված բարենորոգումներից ամենակարևորը—դատականը—ամենից քիչ շանսեր ունի իրականանալու այն հասարակ պատճառով, որ Բ. Դուռը բացէ ի բաց կը հակառակէ նրան։ Հարկաւոր չէ առանձնապէս հմուտ լինել դիպլոմատիայի մէջ, հասկանալու այն պարզ ճշմարտութիւնը, որ պետութիւններից որևէ մէկի անկախօրէն գործունեայը առանձին արտօնութեան պահանջով՝ ուժեղացնում է Թիւրքիայի յամառութիւնը, որ առանց այն էլ իր հաշիները հիմնում է միութեան նմանօրինակ բացակայութեան վրա։ Սրանով, ինչպէս երևում է, միանգամայն հասկանալի կերպով ներքին սերտ կապ է հաստատվում Աւստրօ-Ունգարիայի երկաթուղային քաղաքականութեան և բարենորոգումների հարցի միջև, մի կող, որպիսին ժխտում է «Ֆրեմդենբլատ» լրագիրը։

«Դիմելով այդ լրագրի վերջին թէզիսին, մենք բանականութեամբ ողջունում ենք նրա այն ասածը՝ թէ Սանջակի երկաթուղին կառուցանելով, Աւստրօ-Ունգարիան նկատի ունի լոկ տնտեսական բարեկեցութեան զարգացումը Բալկանեան թերակղզում և և որ նա, այդ իսկ պատճառով, ոչ մի կերպ չի բողոքի, եթէ յիշեալ երկաթուղու կառուցումը խթան դառնայ՝ իրականացնելու ուրիշ երկաթուղային ձեռնարկութիւններ Բալկանում։

«Այդ յայտարարութիւնը էական կերպով լրացնում է նորերս հրատարակված պաշտօնական հերքումը այն լուրի, թէ աւստրօ-ունգարական կառավարութիւնը Թիւրքիայից խնդրում է ոչ միայն մինչև Միտրովիցա երկաթուղի կառուցանելու ժամանակը, այլ և բացառիկ իրաւունք՝ ամեն տեսակ կօնցեսիաների համար Կոսովոյի և Սալոնիկի վիլայէթներում։

«Ինչպէս ռուսական, այնպէս և օտարազգի մամուլը անվստահ վերաբերմունք ցոյց տուեց դէպի այդ յայտարարութիւնները։

«Մենք չենք հեռանի այդ օրինակին և սիրայօժար ուշադրութեան ենք առնում այդ հերքումը, գիտենալով որ դրանից տրամաբանօրէն բղխում է, որ եթէ բալկանեան շահագրգռված պետութիւնները հանդէս գան իրանց համար աւելի շահեկան, այսպէս կոչված անդրբալկանեան երկաթուղագծի նախագծով—Դանուբից մինչև Ադրիական ծովը, Աւստրօ-Ունգարիան չի հակառակի ոչ այդ պետութիւնների անձնական ջանքերին, ոչ այն քայլերին և միջոցներին, որ Ռուսաստանը հարկաւոր կը համարէ ձեռք առնել նրանց պաշտպանութեան համար։

Աւստրիական մամուլի կողմից փորձեր են լինում՝ բացատրելու մեր հասարակական կարծիքի արտայայտած անհանգստութիւնը նրանով, որ իբր Ռուսաստանը նախանձով է վերաբերվում դէպի Աւստրօ-Ունգարիայի քաղաքա-տնտեսական աջողութիւնը։ Այդ բացատրութիւնը միանգամայն սխալ է։ Ռուսաստանը Բալկանեան թերակղզում ոչ մի աջողութիւն կամ անձնական շահ չէ որոնում, այլ իր պատմական և ազգային պարտականութիւնների լիակատար գիտակցութեամբ սոսկ մի բան է ցանկանում՝ կանոնաւոր և յաջորդական զարգացում բալկանեան պետութիւնների, որոնք իրանց քաղաքական գոյութեամբ պարտական են նրա դարաւոր ջանքերին և ռուս ժողովրդի նահատակներին. նա՝ Ռուսաստանը անկեղծօրէն ցանկանում է ապրել խաղաղութեան մէջ իր թիւրք հարևանի հետ, որի հետ 30 տարի շարունակ ամենաբարեկամական յարաբերութիւններ է պահպանում։

«Զգուշելով կեանքի մէջ իրագործել Մակեդոնիայի քրիստոնեայ ազգաբնակութեան համար անհրաժեշտ բարենորոգումները, նա բնաւ չէ սպառնում Թիւրքիայի անկախութեան և ամբողջութեան։ Ընդհակառակը, սոսկ միջոցներ է որոնում՝ վերացնելու հնարաւոր և ամբողջ Եւրոպայի համար համահաւասար վտանգաւոր բարդութիւնները։ Այդ ուղղութեամբ Ռուսաստանը ամենալօյալ կերպով գործել է Աւստրօ-Ունգարիայի հետ ձեռք ձեռքի տուած և այսուհետև էլ պատրաստ է ընթանալ նոյն ուղիով ինչպէս Աւստրօ Ունգարիայի, այնպէս և միւս պետութիւնների հետ միասին, որչափով որ նրանք կը ձգտեն միևնոյն նպատակին։

«Մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ, թէ որ աստիճան եւրոպական պետութիւններից իւրաքանչիւրը փայփայում է այդ նպատակը և հետամուտ է նրան։ Դրա հետ միասին կորոշվի ռուսական յետագայ քաղաքականութեան գործնական ուղղութիւնը մակեդոնական հարցում»։

—

Լօնդօն.—«Դէյլի-Նիւսը» ասում է.

«Կարծում ենք, որ բալկանեան պրոբլէմը լուծելու մի միջոց կայ։ Եթէ յիրաւի Մեծ Բրիտանեան գերակշռող դիրք է ստեղծել ծովում և մեծ ոյժի տէր է, եթէ նրան գնահատում են ամենքը իբրև դաշնակցի, ապա ուրեմն պնդեցէք յամառօրէն բարենորոգումների շուտափոյթ գործադրութեան վրա։ Միւս պետութիւնները կը հասկանան, որ Անգլիան մի ֆակտոր է, որին պէտք է հաշուի առնել։ Բալկանում Անգլիայի առաւելը կարող է մեծանալ միայն այն դէպքում, երբ հանգստութիւնը ապահովող բարենորոգումները գործադրվեն։

«Այս բոլոր ենթադրութիւններից աւելի բարձր կանգնած է Անգլիայի՝ Արևելքի ժողովուրդների վերաբերութեամբ ունեցած պատմական պարտականութիւնը։ Մենք, անկասկած, ոչ մի հիմք չունենք դիմադրելու աւստրիական, ռուսական կամ գերմանական երկաթուղագծերի կառուցման, լինի դա Սալոնիկում կամ Բաղդադում։ Բայց մենք մեր համաձայնութիւնը, անգամ մեր ֆինանսական աջակցութիւնը կառաջարկենք այն ժամանակ, երբ Գերմանիան և Աւստրիան կընդունեն լորդ Լանսդաունի 6 բարենորոգումների պլանը»։

«Դէյլի Տելեգրաֆը» ասում է.

«Պետերբուրգի և Վիէննայի յարաբերութիւնների մէջի ճգնաժամը մի իր տեսակի հետևանք ունեցաւ միայն, այսինքն ցոյց տուեց Անգլիայի վերաբերմունքի խոշոր փոփոխութիւնը դէպի Մերձաւոր Արևելքի խնդիրները և վտանգները։

«Ներկայումս Անգլիան հնարաւորութիւն ունի այսպէս թէ այնպէս մի կողմը կանգնել այլացեղ շահերի ընդհարման ժամանակ, որոնք այնպէս անհաճելի կերպով են երևան գալիս Բալկանում։

«Անկասկած՝ խօսք չէ կարող լինել ժամիկ ապագայում պատերազմ յայտարարելու մասին։ Թերևս միմեանց հետ մրցող երկաթուղիների կառուցումը ամենից շատ կարող լինեն նպաստել Բալկանեան թերակղզու շուտափոյթ զարգացման և Մակեդոնիայի իրերի դրութեան բարելաւման»։

Վիէննա.—«Կօր. բիւրօյի» ասելով, Պետերբուրգի լրագիրների այն լուրը, իբր թէ Սալոնիկ է ուղարկվելու աւստրօ-ունգարական էսկադրան, բոլորովին հիմքից զուրկ է։ Էսկադրան, որ մեկնելու է փետրվարի 16-ին Ջէօդից, կայցելէ բացառապէս Միջերկրական ծովի արևմտեան մասի նաւահանգիստները։

Բերլին.—«Նորդդոյչտէ» լրագիրը տպում է 1878 թ. Բերլինի դաշնադրութեան 25-րդ յօդուածի բնագիրը, կցելով մի նկատողութիւն, որ այդ յօդուածի պատճառով Աւստրօ-Ունգարիայի իրաւունքը Սանջակի երկաթուղագծի հարցում status-que պահպանելու նկատմամբ բոլորովին անժխտելի է։

Լօնդօն.—Ռէյտերի գործակալութեան տեղեկութիւնների համաձայն, անգլիական պաշտօնական շրջաններում բացարձակապէս ոչինչ յայտնի չէ, թէ համաձայնութիւն է մուտք։ Այդ լուրը հաւանօրէն հետևանք է մամուլը։ Այդ լուրը հաւանօրէն հետևանք է նոր խագծերի ստեղծած դրութեան։ Ներկայումս դժուար է ասել, թէ ինչ չափով կազդէին վերջին ժամանակի դէպքերը հանուր Եւրոպայի վրա։ Թէև Անգլիայի պահանջները յամառնայն դէպս չենթափոխվի իրերի այդօրինակ դրութեան ազդեցութեամբ, բայց և այնպէս պէտք է սպասել և տեսնել՝ թէ ինչ չափով նա կազդէ Պետերբուրգի և Վիէննայի կաբինէտների վրա։

Ինչ վերաբերում է աւստրօ-ունգարական երկաթուղային քաղաքականութեան, կարծում են, որ ներկայ րօպէին, երբ մեծ պետութիւնները ձգտում են ճնշում գործադրել Բ. Դրան վրա՝ Մակեդոնիայում դատական բարենորոգումները մտցնելու համար, անյարմար է սպասարէզ դալ այդպիսի պլաններով։ Աւստրիական առաջարկութեան ազդեցութիւնը միջազգային գոյութիւն ունեցող համաձայնութիւնների վրա կարելի է կանոնաւոր գնահատել սոսկ այն դէպքում, երբ յայտնի կը դառնայ թէ ինչպիսի վերաբերմունք են տածում դէպի նա միւրցշտեգեան ծրագիրը ստորագրող երկու մեծ պետութիւնները։

Վիէննա.—«Կօր. բիւրօն» յայտնում է, որ Ռէյտերի գործակալութեան հաղորդագրութիւնը տեղական դեկավար շրջաններում ընդունվել է հանգստութեամբ։ Նրա պարունակութեան միակ երկիւղը կայանում է նրանում, որ իբր Սանջակի երկաթուղու նախագծով Մակեդոնիայում բարենորոգչական գործունէութիւնը կը թուլանայ։

Սակայն այդօրինակ երկիւղների համար, բարօն Էրենտալի կրկնակի բացատրութիւններից յետոյ, առիթներ չը կան բնաւ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ՈՒՍՈՒՑՈՂՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՑԺ Ե. Կ. ԽՕՐՆԵՎԱ—9½—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇԶԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵՍՈՆԵՐԸ՝
Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Զբաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ

Այսօր, ժամիս 10-ին, առաւօտեան 11 ժամին, ս. Մինաս եկեղեցում լինելու է ծխականների երրորդ և վերջին ժողով՝ նոր երէցփոխի ընտրութիւն կատարելու. ուստի սրանով խնդրում եմ նոյն եկեղեցու երկեռ. ծխականներին որոշած ժամին ներկայ լինել ժողովին՝ ընտրութեանը մասնակցելու։

Գործակալ բ. մասի՝ Ղևոնդ քահանայ Մամիկոնեանց
1—1

Լոյս տեսաւ
„ԵՐԿՐԻ ՁԱՅՆԸ“ № 5
Հետևեալ բովանդակութեամբ.
Դաշոյնի յաղթանակը՝ Տ. ՁԱՒԷՆ.—Ձեր գաղափարական մանկութեան ապացոյցն է՝ Էլիմինոր. — Պատմական հակառակորդներ (Ռուսաստան և Թիւրքիա) Ա. Նազարէթեան.—Ծանուցագիր մը պետութիւններուն՝ Սարահէդդին.—Բարձրագոյն դուռը՝ Սէֆէր բէյ.—Մամուլի շուրջը.—Կուսակցութիւնների շուրջը.—Գրական և գեղարուեստական, Մարկութեան տիպեր (Պօղոս Կարբաշ) Գալուստ.—Մրրկահաւը ճչում է (բանաստեղծ.) Սաֆի. — Բանասիրական (Թիւրքահայերի ազգային սահմանադրութիւնը).—Ի՞նչ է կատարվում երկրում, Վանի նոր սարսափներ.—Թղթակցութիւններ, Նամակ Կարնից, Կարէն.—Թիւրքիան արտասահմանում. Եթէ պատերազմ ծագի՝ Ա.—Նոր վէճ՝ Զ.—Բարօն Էրէնթալի ճառի մասին.—Հեռագրական տեղեկութիւններ.—
Խմբագրութեան կողմից։
Տարեկան բաժնեգինը՝ 4 ր. 50 կ.
Վեցամսեան 2 ր. 50 կ.

Լոյս տեսաւ
ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ և ԿԱՆՈՆՆԵՐ
Գինն է 40 կոպէկ
Դիմել գրավաճառներին, կամ հեղինակին՝ Эчміадзинъ, архимандриту Бабкену.
(հ. կ.) 10—4

Պահանջեցէք ամեն տեղ „ՕԴՕԲՐԻՆ“
Միայն ՄԻԽԱՅԻԼ ԼԵԲԵԴԷՎԻ
„Этикетъ утвержденъ прав.“ մակագրութիւնով
Ամենակատարելագոյն մատուցարան և ներկման ջնջանյութ
Գլխաւոր պահեստատեղին դեղագործական ապրանքների վաճառման Կովկասեան ընկերութեան մէջ—Թիֆլիս, Բաքու, Բաթում։
(10, 20 30) 50—2

ԲԺԻՇԿ
Ա. Ամիրխանեան
ՆԵՐՔԻՆ
Հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն 10—12 ժ. առաւօտեան, 6—7 ժ. երեկոյեան
Ռտիշչեվսկայա փող. № 22.
(ա. օ.) 10—6

ԲԺԻՇԿ
Ս. Մ. ՄՕՆԻՆ
Մասնագէտ՝ սիֆիլիս, վեներական, միզանցքային և կաշու հիւանդութիւնների։ Միզանցքի բորբոքում և ցիստոսկոպիա։ Ցառուկ անալիզներ։ Ընդունելութիւնը առաւ. 12½—2 ժ. և երեկ. 5—8 ժ.։ Կիրակի օրերը 10—1 ժամը ցերեկվայ։ Միքայէլեան փողոց, № 24, տ. Քարթվելովի, մուտքը Սեմեոնովսկի փողոցից, № 4.
(կ.) 4—3

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆՑԻ
ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲԱՐՈՑԱՊԷՍ ԸՆԿԱԾ
և
ԱՄԵՆՔԻՑ ԱՐՀԱՄԱՐՀՈՒԱԾԻՆ
276 մեծադիր էջ, գինը 50 կոպ.
Դիմել Թիֆլիսի և թէ այլ տեղերի գրավաճառներին, որոնց մօտ կարելի է ստանալ նաև հեղինակի միւս աշխատութիւնները, և կամ ուղղակի հեղինակին՝ Тифлисъ, Орбеліановская, № 24, Левону Вардани Меликъ-Адамянцу. 5—1

Մօտ օրերս լոյս կը տեսնի Բագուում
„ՍՈՒԼԻՋ“
շաբաթաթերթը, որ նուիրված է լինելու Բագուի նաւթարդիւնաբերական բանուորների շահերի պաշտպանութեան։
Բաժանորդագինն է՝ տարեկան—2 ր. 50 կ.
» կէս տարին—1 ր. 25 կ.
Առանձին համարները—5 կոպէկ
Բաժանորդ գրվելու համար և այլ գործերով դիմել՝ Балаханы, въ Бюро „Союза нефтопромышленныхъ рабочихъ“, для редакціи „СУЛИЧЪ“.
(Ե. կ.) 3—3

ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
տեղեկացնում էընկերութեան պ.պ. անդամներին, որ փետրվարի 3-ին չը կայացած ընդհանուր ժողովի փոխարէն, կանոնադրութեան 36-րդ կէտի համաձայն, ընդհանուր ժողովը յետաձգվում է փետրվարի 10-ին, Թիֆլիսի բօրսայի շէնութեան մէջ, առաւօտեան ժամը 11-ին։ Պարապմունքի առարկաներն են. Վարչութեան զեկուցումը՝ Խօսրօյեվի քարվանսարայի հրկիզեալներին օգնելու մասին, և հերթական գործեր։
Ընդհանուր ժողովը կանոնադրութեան 36-րդ կէտի ոյժով օրինաւոր կայացած կը համարվի, որքան էլ որ անդամ ներկայ լինի։
Խնդրվում է ժամանելիս ներկայացնել անդամութեան տոմսերը։
(ու. կ.) 2—2

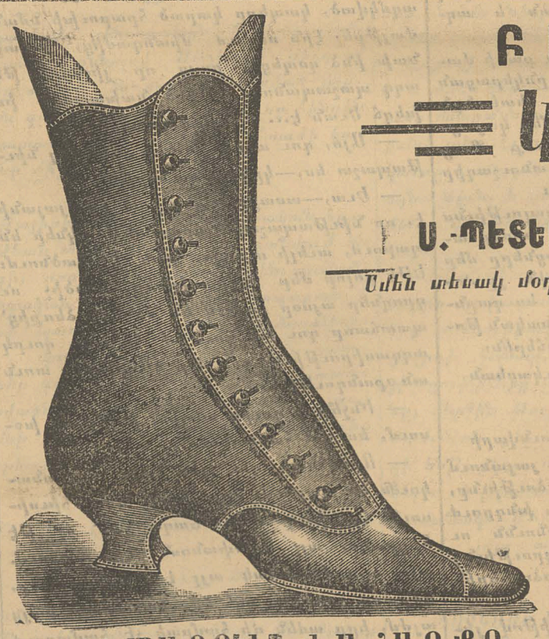

ԲԱՐՁՐ ՏԵՍԱԿԻ
ԿՕՃԿԵՂԷՆ
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԵԽԱՆԻԿ. ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ԸՆԿ.
Ամեն տեսակ մօդային ձևերի. գտնվում է բոլոր յայտնի մագազիններում։
ФАБРИЧНОЕ КЛЕЙМО
С.ПЕТЕРБУРГЪ
Իսկականը այս կնիքն ունի իր վրա։
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ ՄՕՍԿՎԱՑՈՒՄ ՐԻԳԱՑՈՒՄ ԿԻԵՎՈՒՄ
ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ ՕԴԵՍՍԱՑՈՒՄ ՐՈՍՏՕՎՈՒՄ Դ/Վ ԿԱԶԱՆՈՒՄ
ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ ԻՐԿՈՒՏՍԿՈՒՄ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՏԱՇԿԷՆՏՈՒՄ
ԳՈՒՄԱՐՈՎ ՎԱՃԱՌԸ
կատարում է
„ԼԷՕՊՕԼԴ ՆԵՅՇԵԼԼԵՐ“
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ
Նիժէգօրօդեան տօնավաճառում
Իրբիտեան տօնավաճառում
ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՎՐԱ
ԱՅԴՏԵՂ ԿԱՅ ՊԱՀԵՍՏ ԿԱՇՈՒԵՂԷՆԻ
Ռուսական և արտասահմանեան արդիւնաբերութեան
ԿՐԿՆԱԿՕՃԻԿՆԵՐԻ
Ռուս-ամերիկական ռետին. մանուֆակտուրային ընկերութեան
Կրեմ եւ Ապրանդուրա կօշկեղէնի համար
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԵԽ. ՇՐԴԻՒՆԱԲ. ԸՆԿԵՐ.
(հ. կ.) 100—2

Электропечатня «ЭКОНОМІЯ» Авакъ Мутдусіановъ съ С-ми.
Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.